

TUNA NEHRİ VE KIYILARINDAKİ YERLEŞİM
YERLERİ HAKKINDA XVIII. YÜZYILIN SONLARINDA
KALEME ALINAN BİR RİSALE
(DEĞERLENDİRME VE ÇEVİRİ METİN)*

Ali KARAHAN**

ÖZET

Tuna Nehri, Almanya'nın güneyindeki Karaorman (Schwarzwald) bölgesinde Brigach ve Breg Nehirlerinin birleşmesiyle meydana gelir ve Kili, Hızırilyas, Sünne ağizlarından Karadeniz'e dökülür. Avrupa'nın Volga Nehri'nden sonra en uzun ikinci akarsuyudur. Nehrin doğduğu Karaorman'dan döküldüğü Karadeniz'e dek takip ettiği güzergâh yukarı, orta ve aşağı olmak üzere üç havzaya ayrılır. Yukarı Tuna Havzası, Karaorman'dan Slovakya'nın başkenti Bratislava'daki Devın Geçidi'ne kadar uzanır. Orta Tuna Havzası, Devın Geçidi'nden Sırbistan ile Romanya sınırını oluşturan Demirkapı bölgesi arasındaki alanı içerisine alır. Aşağı Tuna Havzası da Demirkapı bölgesi ile döküldüğü Karadeniz arasındaki kısmı kapsar. Tuna Nehri, stratejik önemi dolayısıyla tarih boyunca birçok devlet tarafından kontrol edilmek istendi. Osmanlı Devleti'nin nehir ile ilk teması ise XIV. yüzyılın sonlarında gerçekleşti. XVI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Orta Tuna Havzası'nın büyük bir bölümü ile Aşağı Tuna Havzası'nın tamamında hâkimiyetini tesis eden Osmanlı Devleti, bölgedeki varlığını üç yüz seneden fazla bir müddet sürdürdü. Bu çalışmada, Tuna Nehri ve kıyılarında bulunan yerleşim yerleri hakkındaki bir Risale'nin evvela müellifi, muhtevası ve üslûbuna dair bazı değerlendirmeler yapıldı ve ardından da orijinal metni Latin harflerine aktarıldı. XVIII. yüzyılın sonlarında kaleme alınan bu Risale, Tuna Nehri'nin Belgrad yakınlarındaki Zemun Kalesi önünden, döküldüğü Karadeniz'e değin orta ve aşağı havzasında izlediği güzergâh boyunca derinliği, debisi, üzerindeki adaları gibi fizikî özellikleri ve kıyılardaki yerleşim yerlerinin durumları ile ilgili malûmât vermektedir.

Anahtar Kelimeler

Tuna Nehri, Karadeniz, Hızırilyas, Sünne, Kili.

* Makalenin geliş tarihi: 25.03.2021 / Kabul tarihi: 10.06.2021

** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, alikarahan46@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-9147-4599>).

Giriş

Bu çalışmada, Tuna Nehri'nin Sırbistan'ın başkenti Belgrad yakınlarındaki Zemun Kalesi önünden, döküldüğü Karadeniz'e değin takip ettiği güzergâh boyunca eni, derinliği, debisi, üzerindeki adaları gibi coğrafi ve fizikî özellikleri ile her iki kıyısı kenarında bulunan yerleşim yerlerine dair malûmât veren ve XVIII. yüzyılın sonlarında telif edilen bir *Risale*'nin öncelikle müellifi, muhtevası ve üslûbuna dair bazı değerlendirmeler yapılacak ve ardından orijinal metnin günümüz harflerine çevrilmiş hâli verilecektir. Ancak *Risale* hakkında bu değerlendirmelere ve günümüz harflerine aktarılmış tam metnine geçmeden evvel Tuna Nehri'nin genel hatlarıyla coğrafi yapısı ile XVIII. yüzyılın sonlarına dek orta ve aşağı havzasındaki Osmanlı varlığının tarihî seyri üzerinde kısaca durulması yararlı olacaktır.

Tuna Nehri, Latince'de "*Danubius*"; Yunanca'da "*Istros*"; Romence'de "*Dunărea*"; Slavca'da "*Dunav*"; Macarca'da "*Duna*"; Almanca'da "*Donau*"; Fransızca ve İngilizce'de de "*Danube*" şeklinde zikredilir. Almanya'nın güneyindeki Karaorman (Schwarzwald) bölgesinde Brigach ve Breg Nehirlerinin birleşmesiyle meydana gelir. Karaorman'ın ardından Avusturya, Slovakya, Macaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Ukrayna topraklarından geçip Kili, Hızırilyas ve Sünne ağzılarından Karadeniz'e dökülür. Denize döküldüğü deltaya yaklaştıkça derinliğinin azalması gemi seyrüseferini engeller. Takip ettiği güzergâh yukarı, orta ve aşağı olarak adlandırılan toplam 817.000 km²'lik üç ana havzaya ayrılır. Yukarı Tuna Havzası, Karaorman'dan Slovakya'nın başkenti Bratislava'daki Devin Geçidi'ne dek uzanır. Orta Tuna Havzası, Devin Geçidi ile Sırbistan ve Romanya sınırında bulunan Demirkapı bölgesi arasında kalan kısımdan oluşur. Aşağı Tuna Havzası da Demirkapı bölgesi ile döküldüğü Karadeniz arasındaki alanı kapsar. Tuna Nehri, sahip olduğu 2.860 km'lik uzunluğuyla Avrupa kıtasının Volga'dan sonra ikinci büyük akarsuyudur. Eni, yukarı havzasında Ulm'de 67, Passau'dan Viyana'ya dek 200-400; orta havzasında Budapeşte'de 630-905, Belgrad'da 800, Demirkapı'da 155; aşağı havzasında Romanya ile Bulgaristan'da 1000-2000 metre arasında değişir. Derinliği de Passau'da 5-7 ve Demirkapı'da 50 metre civarındadır. Nehrin irili ufaklı üç yüzden fazla kolu vardır. Bunlardan Tisa, Prut, Drava, Sava, Olt, Siret, Morava, Timok, Yantra, Inn nehirleri,

uzunlukları ve havza alanları bakımından ön plâna çıkarlar. Başlıca liman/iskeleleri de Ulm, Linz, Viyana, Bratislava, Budapeşte, Belgrad, Yergöğü, İbrail, Kalas ve Tulca'dır.¹

Osmanlı Devleti'nin sınırlarının Tuna Nehri'ne ulaşması Yıldırım Bayezid (1389-1402) döneminde 1393'te Tırnova ve 1396'da Vidin Bulgar prensliklerine ait toprakların ilhakıyla gerçekleşmişti. 1396'daki Niğbolu ve 1444'teki Varna savaşlarında Haçlı kuvvetlerinin bertaraf edilmesi ise Aşağı Tuna Havzası'ndaki Osmanlı varlığını güçlendirmişti. Kili ve Akkirman'ın 1484'te ele geçirilmesi de başkent İstanbul'un güvenlik ve iâsesi için kritik önemi haiz Karadeniz ve Tuna deltasında denetim sağlanmasına imkân tanımıştı. Kili ve Akkirman'ın ele geçirilmesi aynı zamanda kuzeyden inerek Tuna Nehri'ne ulaşan ve oradan Balkanlara giden ticaret yolunun kontrol edilmesini beraberinde getirmişti. Yine Macaristan ve Lehistan'a karşı birer savunma seddi oluşturan Boğdan ve Eflak prenslikleri de bu süreçte tâbiyete alınmışlardı. 1521'de Belgrad'ın fethedilmesi, 1526'da Mohaç Savaşı'nın ardından Macar Krallığı'na son verilmesi ve akabinde 1541'de Budin (Buda) eyaletinin teşkili, Tuna Nehri üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti açısından önemli kilometre taşları olmuştu. Böylelikle Orta ve Aşağı Tuna Havzası'nın Budin'den Karadeniz'e dek uzanan bölümünde, XVI. yüzyılın ortalarında tam anlamıyla hâkimiyet kurulmuş ve Tuna Nehri, Osmanlı Devleti'nin bir su yolu hâline gelmişti.²

Osmanlı Devleti, havzasının büyük bir kısmında hâkimiyet kurduğu Tuna Nehri'nin idaresine yönelik de önemli düzenlemeler yaptı. Bu çerçevede ilk olarak Macaristan'ın fethinin ardından özellikle nehirde güvenliğin temini ve askerî mühimmâtın naklinde kullanılması için bir

¹ Mihai Maxim, "Tuna", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XLI, 372; B. Lory, "Tuna", *The Encyclopaedia of Islam (EI²)*, X, 623; Şemseddin Sami, "Tuna", *Kâmûsu'l-'alâm*, IV, İstanbul 1311, 3026-3028; "Tuna", *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, XIX, 437-438; Ayşe Kayapınar, "Osmanlı Hâkimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi (Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı)*, I, (Editörler: Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Akçağ Yayınları, Ankara 2016, 474.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975, 181-184, 310-312, 323-327; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, 157, 165-173, 319-333; Viorel Panaite, "Osmanlı Hakimiyyetinin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", *Türkler*, IX, Ankara 2002, 212; Geza David "Budin", *DİA*, VI, 345; Mihai Maxim, *a.g.m.*, 372-373.

donanma vücuda getirilerek Tuna Kaptanlığı ihdas edildi. Bu askerî teşkilât, sorumlu oldukları bölgeler bakımından biri Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü deltadan Vidin'e ve diğeri de Vidin'den Budin eyaletine dek uzanan iki kaptanlığa ayrılmıştı. Kaptanlıkların adedi 1566'dan itibaren Budin, Mohaç ve Rusçuk merkezli olmak üzere üçe çıkarıldı; fakat, 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Macaristan'ın Avusturya'ya bırakılması üzerine bire düşürüldü. Macaristan'ın Avusturya'ya devredildiği sırada Tuna donanması 19 kalite, 5 büyük ve 28 küçük firkate, 3 şayka ve 100 üstüaçık denilen nakliye kayığından mürekkepti. Nehir üzerinde gemi inşası ve tamiri Rusçuk, Vidin, Niğbolu ve Silistre'deki tersanelerde gerçekleştirilirdi. Bunlardan Rusçuk'taki tersane, gemilerin kışladıkları güvenli bir mahaldi ve aynı zamanda Tuna donanmasının inşası ve tamiri hususunda Tersane-i Amire'nin bazı vazifelerini üstlenmişti. Nehirde güvenliği sağlamak ve nakliye işlerine destek vermek için Tuna Kaptanlığı'na bağlı ocaklık şaykalar da görev yapardı. XVII. yüzyılın sonlarında Silistre'den Belgrad'a dek Tuna Nehri sahillerinde 12 adet ocaklık şayka vardı. Ocaklık şaykaların adedi, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, 1771'de değişmeden muhafaza edilmekle birlikte 1789'a gelindiğinde 10'a düştü.³ Nehirdeki gemi seyrüseferinin güvenliğini temin için teşkil edilen bir diğer müessese de *girdap ağalığı*ydı. Girdap ağası, coğrafi özellikleri dolayısıyla seyrüseferi bir hayli güçleştiren Tahtalı, İnik ve Demirkapı adlı girdapların bulunduğu Demirkapı boğazında gemilerin güvenliğini sağlamakla mükellefti. Başlangıçta girdap ağalığı görevi Tuna kaptanlarının uhdesindeyken daha sonraki süreçte Eflak voyvodaları ve Fethülislam mukataasını tasarruf eden kişilere verilmişti.⁴ Nehrin idaresi ile ilgili atılan adımlardan biri de malî

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, 403-404; İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 23; a.mlf., "Tuna Nehri ve Batı Karadeniz'deki Osmanlı Tersaneleri ve Bulgaristan'dan Sağlanan Mühimmat", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Sofya 21-23 Nisan 2000)*, (Editör: Ali Çaksu), İstanbul 2002, 263; Tahir Sevinç, "18. Yüzyılda Tuna Nehri'nde Ulaşım ve Nakliye Faaliyetleri", *Türk Tarihinde Balkanlar*, I, (Editörler: Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı), Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, 602; Filiz Yıldırım, *Nazlı Tuna'nın İnce Donanması (18. Yüzyıl)*, Hiper Yayınları, İstanbul 2019, 57.

⁴ Mehmet Zeki Pakalın, "Girdap Ağası", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, 671; M. Emre Kılıçaslan, "XVIII. Yüzyılda Tuna Demirkapısı ve Girdaplar İdaresi", *Karadeniz Araştırmaları*, 25, (Bahar 2010), 68-71.

alandaki olmuş ve XVI. yüzyılın son çeyreğinde şikk-ı sâlis unvanlı Tuna Defterdarlığı kurulmuştu. Ancak nehrin sahillerindeki hasların resmî muâmelâtını yürütmekle görevlendirilen bu defterdarlığın ömrü kısa sürmüştü.⁵

Tuna Nehri, Osmanlı Devleti'nin kuzey sınırlarının muhafazası bakımından stratejik bir öneme sahipti. Orta ve Aşağı Tuna Havzası kıyılarında batıdan doğuya doğru sıralanan Estergon, Budin, Sirem, Semendire, Mohaç, Vidin, Niğbolu ve Silistre gibi müstahkem yerler ile haraçgüzar Eflak, Erdel ve Boğdan voyvodalıkları bölgede doğal bir savunma hattı teşkil ediyorlardı.⁶ Ancak Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren art arda yaşadığı toprak kayıpları Orta ve Aşağı Tuna Havzası'nda giderek kontrolü yitirmesine neden oldu. Osmanlı Devleti'nin Orta Tuna Havzası'nda geleneksel rakibi Avusturya idi. Nitekim Avusturya'yla XVIII. yüzyılın sonlarına dek girdiği savaşlarda cephe hattının geniş bir kısmını Orta Tuna Havzası oluşturmuştu. Avusturya bu savaşlarda, Osmanlı Devleti'ni öncelikle Tuna Nehri'nin sol tarafındaki topraklarından çıkarmayı hedeflemiş ve bunu süreç içerisinde temin ettikten sonra da onu mümkün olduğunca bölgeden uzaklaştırmaya çalışmıştı. Buna karşılık Osmanlı Devleti, her ne kadar Tuna Nehri'nin sol tarafındaki topraklarından feragat etmek zorunda kalsa da nehrin sağ yakasında tutunmayı başarmıştı. Bu durum, iki taraf arasındaki son askerî mücadele olan 1787-1791 savaşının ardından 4 Ağustos 1791'de imzalanan Zıştovi Antlaşması'yla da teyit edilmişti. Savaştan önceki statükoya dönülmesi esası üzerine⁷ hazırlanan Zıştovi Antlaşması'yla bağlantılı olarak yine aynı tarihte yapılan hususî bir diğer antlaşmayla Orta Tuna Havzası'nda Osmanlı-Avusturya sınırı da belirlenmişti. Söz konusu antlaşmaya göre Osmanlı Devleti, Tuna Nehri'nin solunda kalan Banat bölgesindeki Eski Orşova Kasabası'nı ve Cerna Nehri'ne dek uzanan arazisini ve Adakale'nin karşısındaki küçük ovayı Avusturya'ya bırakacaktı. Bununla birlikte Avusturya, Eski Orşova Kasabası ve Cerna

⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, "Defterdar", *DİA*, IX, 95; B. Lewis, "Defterdâr", *El*, II, 83; Mehmet Zeki Pakalın, "Defterdar", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, 414.

⁶ Ayşe Kayapınar, *a.g.m.*, 476.

⁷ Savaştan önceki statüden ne anlaşılması gerektiğine dair Osmanlı Devleti ile Avusturya'nın görüşleri birbirlerinden farklıydı. Zıştovi'deki barış görüşmeleri esnasında bu konuda yapılan tartışmalar hakkında bkz. Kemal Beydilli, "Zıştovi Antlaşması", *DİA*, XLIV, 469-471.

Nehri'ne dek uzanan arazisinde kale inşa etmeyecek ve iki taraf arasında tarafsız bölge olacak ovada kesinlikle bina yapımı, ikamet ve ziraat için hiçbir kimseye izin vermeyecekti.⁸

Osmanlı Devleti'nin Aşağı Tuna Havzası'ndaki rakibi ise Rusya idi. XVIII. yüzyılın başlarında Avrupa'da önemli bir güç olarak sivrilen Rusya'nın, Çar I. Petro (1682-1725) döneminden itibaren ana politik hedefi, sıcak denizlere inerek dünya hâkimiyetini elde edebilmektir. Bu politik hedefini gerçekleştirebilmek adına tıpkı Avusturya gibi Rusya da aynı dönemde Osmanlı Devleti'ne karşı birçok defa savaşa girdi. Bunlardan 1768-1774 ve 1787-1792 savaşları, gelişimleri ve sonuçları bakımından diğerlerine nispetle Aşağı Tuna Havzası'nda daha fazla bir etki bıraktı. Bu savaşların her ikisinde de cephe hattının geniş bir kısmını Aşağı Tuna Havzası oluşturdu. 1768-1774 savaşı esnasında Osmanlı Devleti'nin 1770'teki Larga (Kartal) mağlubiyetinin ardından İbrail, İsmail, Kili ve sonraki safhada da Yergöğü, Tulça, Tutrakan gibi Tuna boyundaki önemli yerleşim yerleri Rusların işgaline uğradı. Ruslar, savaşın 26 Temmuz 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla nihayete ermesini müteakip zikrolunan yerlerden geri çekildiler.⁹ Ancak bu antlaşmayla Rus ticarî gemilerinin Karadeniz'de serbest dolaşım hakkı elde etmeleri ve Kırım'ın müstakil bir devlet olması,¹⁰ Rusya'nın Karadeniz'de ve dolayısıyla da Aşağı Tuna Havzası'ndaki nüfuzunu giderek arttırdı. Osmanlı Devleti, Kırım'ı kurtarmak ümidiyle girdiği 1787-1792 savaşında da Aşağı Tuna Havzası'ndaki Kili, Sünne, Tolçu, İsakçı ve İsmail'i muhafaza edemedi ve bu yerler 1790'da Ruslar tarafından

⁸ Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Târîh'i*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, 222; *Muâhedât Mecmûası*, III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, 163-164; Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, V, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet 1309, 325; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VI, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, 569.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978, 386-389, 410, 412, 419, 422-425; Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 2574-2575, 2584, 2586, 2601, 2608.

¹⁰ Ruslar, Kırım'ı daha sonra işgal etmişler ve Osmanlı Devleti de bu durumu 1784'te verdiği bir senetle resmen kabullenmek zorunda kalmıştı. Kırım'ı, Ruslara resmen devreden senet hakkında bkz. Osman Köse, "Osmanlı Devleti Tarafından Kırım İle İlgili Rusya'ya Verilen Resmi Belge 'Sened' (1784)", *History Studies*, II/2, (Temmuz 2010), 353-362.

ele geçirildi. Kaptan-ı derya Giritli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının 1790'da Kerç ve Kılburun'daki muharebelerde başarısız olarak İstanbul'a dönmesi, Rus donanmasının Karadeniz ve Tuna deltasında rahat hareket etmesini sağlamıştı. Bundan istifade eden Rus donanması, Tuna Nehri'ne girerek Aşağı Tuna Havzası'nda adı geçen yerlerin muhasarası ve düşürülmesinde Rus birliklerine destek olmuştu. 1787-1792 savaşı, 10 Ocak 1792'de imzalanan Yaş Antlaşması'yla son buldu. Bu antlaşmayla Kırım'ın artık Osmanlı Devleti açısından kaybedilmiş olduğu kesinleşti ve Ruslar, Aşağı Tuna Havzası'nda işgal ettikleri yerleri boşalttılar.¹¹

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nin Tuna Nehri'yle olan bağı tamamen koptu. 28 Mayıs 1812 tarihli Bükreş Antlaşması'yla Rusya'ya da Tuna Nehri üzerinde tasarruf hakkı tanındı ve Rus gemilerinin Prut Nehri'nin ağzına kadar serbestçe seyredebilmeleri kararlaştırıldı. Tuna Nehri üzerindeki Rus nüfuzu 7 Ekim 1826 tarihli Akkerman Konvansiyonu ve 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşmaları'yla daha da arttı. Bu antlaşmalarla İbrail, Yörgöğü ve Turnu'nun kontrolü Eflak'a bırakıldı, ancak Sünne Boğazı Rusya'ya devredildi.¹² Kırım Savaşı'nın ardından 1856'da yapılan Paris Antlaşması'nda, nehir ve boğazlarındaki gemi seyrüseferi hakkında karar verici merci olarak uluslararası Avrupa Tuna Komisyonu teşkil edildi.¹³ Bu

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, IV/1, 564-566, 575-576, 591-593; Midhat Sertoğlu, *a.g.e.*, 2716-2718, 2721-2722, 2740-2741; Serhat Kuzucu, *1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2012*, 134-135, 167-170.

¹² Numan Elibol, "Tuna Nehri'nde Uluslararası Ticaretin Gelişmesi: Karadeniz'e Çıkan Avusturya Bandıralı Gemiler (1730-1830)", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller*, I, haz. Şakir Batmaz-Özen Tok, Not Yayınları, Kayseri 2015, 230.

¹³ Aşağı Tuna Havzası'nda İsakçı'dan Karadeniz'e değin nehirde ve boğazlarında seyrüseferin sorunsuz bir şekilde yapılması için tedbirler alacak olan Avrupa Tuna Komisyonu'nun yönetiminde Osmanlı Devleti, Fransa, Avusturya, Prusya, İngiltere, Piyomente ve Rusya'nın atayacağı temsilciler görev yapacaktı. Bu komisyon iki sene sonra görevini Tuna Daimî Komisyonu'na devredecekti. Daimî Komisyon'un yönetiminde ise Tuna Nehri'ne kıyası bulunan Osmanlı Devleti, Avusturya, Bavjera ve Würtemberg devletlerinin temsilcileri yer alacaktı. Ayrıca, Eflak, Boğdan ve Sırbistan'a mensup birer komiser de Daimî Komisyon'da bulunacak ve bunların tayinleri Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilecekti (İlhan Ekinci, *Tuna Nehri'nde Diplomasi Oyunları (1856-1883)*, Altınpost Yayınları, Ankara 2014, 146-149, 186-187). Avrupa Tuna Komisyonu, teşkilinden kısa süre sonra harekete geçerek nehir ve boğazlarındaki gemi seyrüseferinin güvenliğini temin için alınacak tedbirleri

karar Osmanlı Devleti'nin nehir üzerindeki kontrolünün ciddi şekilde zayıflamasına neden oldu. Buna karşılık bölgede Osmanlı idaresini güçlendirmek için 1864'te Vidin, Silistre ve Niş sancakları birleştirilerek merkezi Rusçuk olan Tuna vilâyeti kuruldu ve valiliğine de Midhat Paşa getirildi. Ancak Midhat Paşa'nın yaptığı islahat çalışmaları bu vilâyetin elde tutulmasına yetmedi. Rusya'yla girdiği ve ağır bir mağlubiyete uğradığı 1877-1878 savaşı sonrasında imzaladığı Berlin Antlaşması'yla birlikte Osmanlı Devleti, Tuna Nehri havzasından tamamen geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁴

Risale Hakkında

Çalışmaya konu olan *Risale*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim M. Cevdet Yazmaları bölümünde K.138/1 demirbaş koduyla kayıtlı bir mecmûanın baş tarafındadır. *Risale*'nin dışında muhtelif yazma ve matbû eserleri de muhtevî bu mecmûa, "*Tuna Nehri kıyılarındaki köy ve kasabalar hakkında bir risale*" künyesiyle kataloglanmıştır.¹⁵ Tespit edilebildiği kadarıyla tek nüsha olan *Risale*'nin, metni 1b-24b arasındaki varaklara siyah mürekkeple nesih yazı türü kullanılarak yazılmıştır. 25a-27a varakları ise boş bırakılmıştır. Yazılı varakların a ve b yüzlerinde genel olarak 13'er satır bulunmaktadır. Düzgün hatla ve anlaşılır üslupla kaleme alınan metinde, üç defa aşağı doğru bir miktar boşluk bırakılarak paragraf başı yapılmıştır. Yerleşim yerlerinin, Tuna'yı besleyen nehirlerin, adaların ve sair coğrafi mevkilerin adları bazı istisnalar dışında kırmızı mürekkeple kaydedilmiştir ve bunların doğru telaffuz edilebilmeleri için çoğunluğunun üzerine hareke işaretleri konulmuştur. *Risale*'nin telif edildiği tarih 14 Şaban

belirlemek üzere çalışmalarına başlamıştı. 1856 senesinin yaz aylarında bölgede incelemelerde bulunan Avrupa Tuna Komisyonu üyeleri, nehrin genel durumu ve yapılması gerekenleri bir risale halinde Komisyon Meclisi'ne sunmuşlardı. Komisyon Meclisi'ne sunulan bu risale neşredilmiştir bkz. Filiz Yıldırım, *1856 Tarihli Bir Risâle Işığında Tuna Nehri'nin Tarihi Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Hiper Yayınları, İstanbul 2019, 111-147.

¹⁴ Mihai Maxim, *a.g.m.*, 374.

¹⁵ *Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Alfabetik Kataloğu*, haz. Nail Bayraktar, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul 1998, 121.

1212 (1 Şubat 1798)'dir ve müellifi de Hafız Ahmed Raşid¹⁶ adlı bir kişidir. Müellifin kimliğine dair şimdilik herhangi bir kayda ulaşılamamıştır. Bununla birlikte adının önündeki sıfat dolayısıyla, Kur'ân-ı Kerîm hafızı olması kuvvetle muhtemeldir. Tuna Nehri ve kıyılarındaki yerleşim yerleri ile ilgili verdiği bilgiler göz önüne alındığında da kendisinin belli bir ilmî altyapıya sahip olduğu ve bölgeyi yakından tanıdığı anlaşılmaktadır. *Risale*'nin yazılma neden ile ilgili metin boyunca herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak metnin geneli değerlendirildiğinde Tuna Nehri'nde seyredecek gemiler için bir kılavuz kitapçık şeklinde hazırlandığını düşündürmektedir. Çünkü, 1768-1774 savaşının ardından Karadeniz'in yabancı devletlerin ticaretine açılması¹⁷ ve 1784 senesindeki senetle Avusturya'ya, nehir ve boğazlarında gemilerinin serbestçe geçişlerine izin verilmesi, XVIII. yüzyılın sonlarında Tuna'daki gemi trafiğini yoğunlaştırmış idi.¹⁸

Yukarıda da zikredildiği üzere *Risale*, Tuna Nehri'nin Zemun Kalesi önünden Karadeniz'e dek izlediği güzergâh boyunca eni, derinliği, debisi, üzerindeki adaları, gemi seyrüseferi bakımından nerelerde dikkat edilmesi ve yardım alınması gerektiği, kendisini besleyen kolları ve sair coğrafi özellikleri ile sahillerindeki yerleşim yerleri hakkında malûmâtı hâvîdir.¹⁹ Metinde, Tuna Nehri'nin eni ve derinliği kulaç uzunluk ölçüsüyle aktarılmıştır. Ancak eni rakamsal olarak defaatle verilmesine karşın derinliği bir defa belirtilmiştir. Buna göre nehrin, en daraldığı Demirkapı bölgesinde 30 (=56,85 m) ve en genişlediği Zıstovi'de 650 (=1.231,75 m) kulaç olduğu; derinliğinin ise Karadeniz'e döküldüğü Sünne Boğazı'nda 4 kulaça (=7,58 m) kadar düştüğü ifade edilmiştir.²⁰ Debisinde meydana gelen değişimler de akışı hızlandığında "*şiddet üzere*", "*sür'at üzere*" yavaşladığında "*lenkülenür*"

¹⁶ Müellifin adının tam künyesi *Risale*'de "*Ketebehu el-fakîr hâfız Ahmed er-Râşid*" şeklinde verilmiştir. Bkz. Metin, vr. 24b.

¹⁷ Bu konu hakkında bkz. İdris Bostan, "*Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)*", *Belleten*, LIX/225, (Ağustos 1995), 353-394.

¹⁸ Numan Elibol, *a.g.m.*, 230.

¹⁹ Hafız Ahmed Raşid, *Risale*'nin muhtevasını "*Nehr-i Tuna'nın beri yakasında vâkî Zemun'dan başlayarak Karadeniz'e varınca nehrin gerek beri ve öte yakasında olan köy ve şehir ve sâ'ir mahallerin ve gerek içinde mevcûd kumluk ve sığ yerler ve girdâplar ve kayalar ve taşlıkların haritası olup nehr-i mezkûrun taraf taraf eni ve derinliği dahi işâret olunur.*" şeklinde izah etmiştir (Metin, vr. 1b).

²⁰ Metin, vr. 11b, 19b, 24b.

gibi kelimelerle anlatılmıştır.²¹ Metinde Tuna Nehri'ni besleyen başta uzunluk ve havza alanları bakımından öne çıkan Sava, Jezava, Timiş, Morava, Mlava, Pek, Olt, Iskar Nehirleri olmak üzere irili ufaklı birçok kolunun adı zikredilmiştir. Yine nehrin üzerindeki adaların adları, coğrafi konumları ve büyüklerinden bazılarının fizikî özellikleri hakkında da bilgi verilmiştir.²² Metinde, gemi seyrüseferinde nehrin tehlikesiz yahut tam tersine dikkatli davranılması gereken bölgeleri ve seyrüseferin zorlaştığı yerlerde nehrin hangi tarafından geçilmesinin uygun olacağı da sıklıkla vurgulanmıştır. Ayrıca, gemilerin seyrüseferin sıkıntılı olduğu yerlerde nehrin o kısmının özelliklerine vâkıf kılavuz dümenci kullandıklarına da değinilmiştir.²³

*Risale'*de yerleşim yerlerinin Tuna Nehri'nin hangi kıyısında bulunduğu tek tek tarif edilmiş ve bunlardan bazılarının aralarındaki mesafeler saat veya mil olarak belirtilmiştir.²⁴ Yerleşim yerlerinden Belgrad, Vidin, Niğbolu, Zıştovi gibi büyük olanlarının sosyal, ekonomik ve fizikî yapılarına dair birtakım ek bilgiler de aktarılmıştır. Söz konusu bilgiler, Tuna Nehri kıyılarındaki bu önemli yerleşim yerlerinin XVIII. yüzyıl sonlarındaki durumları ile ilgili bir fikir sahibi olunmasına katkı sundukları için değerlidirler. Mesela *Risale'*de, Belgrad'ın, Sava ve Tuna Nehirleri arasında konumlandığı, asıl kalesinin Sava Nehri'ne dek uzanan dağın üzerinde yer aldığı, şehrin sağ tarafındaki ve Tuna Nehri üzerindeki diğer kalenin ise Su Kalesi adıyla anıldığı, kalesinin yüksek olan sağ tarafında iki kat hendeğin bulunduğu ve bunlardan geçişin iki adet asma köprüyle sağlandığı, şehirde bir hayli Yahudi ve Sırp ikamet etmekle birlikte nüfus çoğunluğunun iki kat fazlalıkla Müslümanlar lehine olduğu, ahalinin ticaretle uğraştığı ve bu meşgalelerinde tuz, odun ve yapağı gibi ürünleri değerlendirdikleri belirtilmiştir.²⁵

²¹ Bkz. Metin, vr. 6b, 7b, 8a, 8b.

²² Mesela, Kostolic-Rama arasında ve Dobvic karşısında konumlandığı belirtilen Ostrava'nın, büyük bir ada olduğu ve arazisinde bir hayli tepenin bulunduğu ifade edilmiştir (Metin, vr. 6a).

²³ Seyrüseferin güçleştiği İrşova'da gemilerin Dolni Lupkova ve Dobra köylerinden kılavuz dümenci tedarik ettikleri belirtilmiştir (Metin, vr. 7b-8a).

²⁴ Mesela metinde, Belgrad'dan Semendire'nin 8 saat ve İrşova'dan Ada-i Kebîr'in de yarım mil (=0,8 km) mesafede olduğu zikredilmiştir (vr. 11a).

²⁵ Metin, vr. 2a-2b.

Risale'nin muhtevası ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer husus da Tuna Nehri'nin bazı balık üretimi gerçekleştirilen yerlerindeki dalyan ve su değirmeni gibi işletmelerden bahsetmiş olmasıdır. Buna göre, Kaminka Köyü civarında Tuna'nın sağ kıyısı yakınlarındaki adada, Korbova Adası'nda, İzvorile Köyü'nde, Flordin'de, Snatorni'de, Iskar Nehri'nin Tuna'ya kavuştuğu mevkide bulunan adada 1'er dalyanın ve Tutrakan Kasabası'nda 3, Silistre havalisinde 13, Hırsova çevresinde de 4 adet su değirmeninin varlığına işaret edilmiştir.²⁶

Metin Neşrinde Takip Edilen Usûl

Metin neşredilirken basit transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Eserin genel olarak orijinal imlasına dokunulmamıştır. Bununla birlikte metni daha anlaşılır hâle getirmek ve Türkçe kelimeleri dil kurallarına uyarlamak için bazı değişikliklerin yapılması uygun görülmüştür. Bu çerçevede metinde Türkçe kelimeler yazılırken tercih edilen "c"ler "ç"ye ve "b"ler "p"ye, "t"ler "d"ye ve bazılarında da "d"ler "t"ye çevrilmiştir.²⁷ Arapça ve Farsça kökenli kelimelerdeki uzun sesler "â, î, û" şeklinde şapkalı harflerle gösterilmiştir. Fakat bu uzun sesler "kaf (ق)" ve "gayn (غ)" harflerinden sonra geldiklerinde "ā, ī, ū" şeklinde düz çizgi kullanılmıştır. "Ayn (ع)"lar (') ve hemzeler (') işaretleriyle belirtilmiştir. Metne tarafımızdan yapılan eklemeler [] içerisinde verilmiştir. Kırmızı mürekkeple yazılan kelimeler italik fonta çevrilmiş, siyah mürekkepliler ise normal biçimde bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, V, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet 1309.
- Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Alfabetik Kataloğu*, haz. Nail Bayraktar, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul 1998.
- BOSTAN, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- , "Tuna Nehri ve Batı Karadeniz'deki Osmanlı Tersaneleri ve Bulgaristan'dan Sağlanan Mühimmat", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti*

²⁶ Bkz. Metin, vr. 8a, 13a, 13b, 15a-15b, 18a-18b, 21a-21b, 22a-22b.

²⁷ Mesela, "cok-çok", "corak-çorak", "kulac-kulaç", "bek-pek", "sarb-sarp" "toğru-doğru", "ata-ada", "dürlü-türlü" kelimelerinde olduğu gibi.

- Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Sofya 21-23 Nisan 2000)*, (Editör: Ali Çaksu), İstanbul 2002, 261-266.
- CEZAR, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
- ÇINAR, Ali Osman, *Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Târîh'i*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.
- DAVID, Geza, "Budin", *DİA*, VI, 344-348.
- EKİNCİ, İlhan, *Tuna Nehri'nde Diplomasi Oyunları (1856-1883)*, Altınpost Yayınları, Ankara 2014.
- ELİBOL, Numan, "Tuna Nehri'nde Uluslararası Ticaretin Gelişmesi: Karadeniz'e Çıkan Avusturya Bandıralı Gemiler (1730-1830)", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller*, I, haz. Şakir Batmaz-Özen Tok, Not Yayınları, Kayseri 2015, 229-251.
- KAYAPINAR, Ayşe, "Osmanlı Hâkimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi (Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı)*, I, (Editörler: Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Akçağ Yayınları, Ankara 2016, 472-520.
- KILIÇASLAN, M. Emre, "XVIII. Yüzyılda Tuna Demirkapısı ve Girdaplar İdaresi", *Karadeniz Araştırmaları*, 25, (Bahar 2010), 59-76.
- KUZUCU, Serhat, *1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2012.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Defterdar", *DİA*, IX, 94-96.
- LEWIS, B., "Defterdâr", *EP*, II, 83.
- LORY, B., "Tuna", *EP*, X, 623-624.
- MAXİM, Mihai, "Tuna", *DİA*, XLI, 372-374.
- Muâhedât Mecmûası*, III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, "Girdap Ağası", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, 671.
- , "Defterdar", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, 411-418.
- PANAİTE, Viorel, "Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", *Türkler*, IX, Ankara 2002, 206-218.
- SERTOĞLU, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- SEVİNÇ, Tahir, "18. Yüzyılda Tuna Nehri'nde Ulaşım ve Nakliye Faaliyetleri", *Türk Tarihinde Balkanlar*, I, (Editörler: Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı), Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, 589-617.

- Şemseddin Sami, "Tuna", *Kāmûsu'l-'alâm*, IV, İstanbul 1311 (1894), 3026-3028.
"Tuna", *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, XIX, 437-438.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- , *Osmanlı Tarihi*, II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975.
- , *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978.
- YILDIRIM, Filiz, *Nazlı Tuna'nın İnce Donanması*, Hiper Yayınları, İstanbul 2019.
- ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VI, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

METİN

[vr. 1b] Nehri-i Tuna'nın beri yakasında vâki' *Zemun'dan*²⁸ başlayarak Karadeniz'e varınca nehrin gerek beri ve öte yakasında olan köy ve şehir ve sâ'ir mahallerin ve gerek içinde mevcûd kumluk ve sığ yerler ve girdâplar ve kayalar ve taşlıkların haritası olup nehr-i mezkûrun taraf taraf eni ve derinliği dahi işâret olunur. [vr. 2a] Sırb eyâletinin baş şehri olan *Belgrad*²⁹ şehri *Sava*³⁰ ve Tuna Nehri'nin arasında olup Belgrad Kal'ası didikleri asl yukarıki kal'a Sava Nehri'ne doğru etekleri mümtedd olan dağın üzerindedir. İşbu kal'anın pîşgâhında nehir tarafında Su Kal'ası dimekle ma'rûf aşağıki kal'a Belgrad şehri sağ tarafında nehr-i Tuna üzerindedir. Kal'anın mürtefi' olan sağ tarafında iki kat hendeği olup iki asma köprüsü dahi vardır. Zıkr olunan Belgrad şehrinde katî çok Yahudi ve Sırb [vr. 2b] tâ'ifesi vardır. Ancak sükkân ve ahâlîsinin iki katı ehl-i İslâm'dan 'ibâretdir. Alışverişleri tuz ve odun ve yapakdan 'ibâret olup haylî ticâret iderler. Belgrad ile *Koruçka*³¹ arasında vâki' *Vinçka*,³² *Veliko Selo*,³³ *Vinça*,³⁴ ve *Rilobuk*³⁵ ta'bîr olunur köylerde ol kadar iş yoktur. *Koruçka* didikleri mahall Belgrad'dan dört sâ'at mikdârı uzak olup

²⁸ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ın merkezinin 14 km kadar batısında ve Sava Nehri'nin kıyısındadır. Günümüzde Belgrad'ı oluşturan on yedi ilçeden birisidir.

²⁹ Belgrad, Tuna ve Sava nehirlerinin birleştikleri kesimdeki plato üzerinde kurulmuş önemli bir tarihî şehirdir ve daha önce de belirtildiği üzere 1521'de Kanunî Sultan Süleyman devrinde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine geçmiştir. Belgrad şehri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. M. Cavid Baysun, "Belgrad", *İA*, II, 475-485; Divna Djuric-Zamolo, "Belgrad", *DİA*, V, 407-409; B. Djurdjev, "Belgrade", *EP*, I, 1163-1165.

³⁰ Kaynakları Slovenya topraklarında doğan Sava Nehri, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'ten geçerek Belgrad'da Tuna'yla birleşir ve 990 km civarında uzunluğa sahiptir.

³¹ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Belgrad'a 36 km kadar uzaklıktaki Grocka'dır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

³² Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Sırbistan'a bağlı Viñnička'dır ve Belgrad'a 10 km kadar mesafededir. Tuna Nehri'nin sağ yakasındadır.

³³ Metinde bahsi geçen bu yerleşim yeri Belgrad'a 15 km kadar uzaklıktaki Veliko Selo'dur. Sırbistan'a bağlı olan Veliko Selo, Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

³⁴ Metinde belirtilen bu yerleşim yeri Belgrad'a 16,5 km mesafedeki Vinça'dır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

³⁵ Kelime metinde "ريوبق" şeklinde yazılmıştır.

bir çayırlık üzerine vâki' olmuştur. *Semendire*³⁶ didikleri mahall dahi Belgrad'a sekiz sâ'atdir. Bundan akdem gereği gibi bir şehri mu'azzam olup ancak şimdiki hâlde [vr. 3a] harâb ve gayr-ı ma'mûrdur. Katî çok kulelerden 'ibâret bir kal'ası olup işbu kuleler verâsında cereyân iden *Yesava Nehri*[nin],³⁷ Tuna içinde munsabb olduğu mahalde haylî yer kumluk hâsıl olur. Nehrin sağ tarafı ki Sırb eyâletidir; mürtefi' olup kerâsteden 'ibâret dağları ve câbecâ bağları çokdur. Belgrad karşusunda *Yeniborca* didikleri karye³⁸ vâki' olup ol tarafda Tuna Nehri'nin bir şu'besi çayırlara doğru cereyân ider. İşbu zıkr olunan mahalde karavulhâne olacak bir çartak vardır ve büsbütün Tuna [vr. 3b] boyunda işbu çartaklardan her bir çâryek³⁹ mil mahalde bir çartak mevcûddur ki karavul yeridir. *Tıms Nehri*⁴⁰ kenârında Tuna[ya] yarım mil kalarak bir mürtefi' mahall olup mahall-i mezbûr Pançova⁴¹ cezalinin ikâmetgâhıdır. Aşağı tarafda *Starçova*⁴² ve *Hümülicova*⁴³ köyleri ve *Semendire* karşusunda dahi *Kubin*⁴⁴ şehri vardır. *Koruçka*⁴⁵ Köyü'ne

³⁶ Günümüzde Sırbistan'a bağlı olan Semendire, Tuna Nehri'nin sağ kıyısında yer alır ve Belgrad'a 55 km civarında uzaklıktadır. Semendire şehri hakkında geniş bilgi için bkz. Aleksandar Fotić-Machiell Kiel, "Semendire", *DİA*, XXXVI, 467-470; Suraiya Faroqhi, "Semendire", *EP*, XII, 714-716.

³⁷ Metinde adı geçen bu nehir Jezava'dır. Uzunluğu 47,5 km civarında olan Jezava Nehri, Semendire Kalesi önlerinden geçerek sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

³⁸ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Borça'dır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Belgrad'ın karşısında ve Tuna Nehri'nin sol tarafında bulunmaktadır.

³⁹ Metinde bu kelime sehven "چایرک" şeklinde yazılmıştır.

⁴⁰ Metinde bahsi geçen bu nehir Timiş'dir. Romanya'daki Karpat sıradağlarının güneyinde bulunan 2.190 m yükseklikteki Tracu dağlarında doğan Timiş Nehri, 340 km uzunluğundadır ve Sırbistan'a bağlı Pančevo (Pançova) şehrinde sol tarafından Tuna'yla birleşir.

⁴¹ Pančevo, Tuna Nehri'nin sol tarafındadır ve Belgrad'ın kuzey doğusundadır.

⁴² Metinde adı geçen bu yerleşim yeri günümüzde Sırbistan'a bağlı Starčevo'dur ve Pančevo'ya 12 km kadar uzaklıktadır. Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

⁴³ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Pančevo'ya 18 km kadar mesafedeki Omoljica'dır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol yakasındadır.

⁴⁴ Metinde bahsedilen bu yerleşim yeri günümüzde Sırbistan'a bağlı olan Kovin'dir. Semendire'nin karşısında ve Tuna Nehri'nin sol tarafında bulunan Kovin, Pančevo'ya 34 km kadar uzaklıktadır.

⁴⁵ Metinde önceki kayıttan farklı olarak bu kelime "چ" yerine "ج" harfi kullanılmıştır.

karîb olan *Hisarcık* nâm cezîreden başka sâ'ir büsbütün cezîreler *Timişvar*⁴⁶ Bana Tunasına 'â'iddir. *Belgrad ve Koruça*⁴⁷ havâlisinde Tuna Nehri'nin eni üç yüz elli kulaç olup *Vinça'da*⁴⁸ dahi [vr. 4a] kezalik eni yalnız üç yüz kulaçdır. İşbu zikr olunan mahallerde ber-vech-i meşrûh Tuna Nehri'nin eni hayliden haylî olmağla ol taraflarda kayıkların amed şüdü muhâtarasıdır. Ancak *Vinça* karyesine karîb mahallerde Tuna içinde ba'zı kayalar vâki' olmağla bu taraf kenârları muhâtaralı olup dâ'imâ ihtiyât üzere olmak ve ol kenârlara yaklaşmamak iktizâ ider. Ve kezalik *Tims* Nehri'nin, Tuna içinde munsabb olduğu mahalde *Yeniraca'ya*⁴⁹ varınca bu kenârlara dahi yaklaşmaktan ictinâb itmelüdür. *Semendire'den Koruça'ya*⁵⁰ [vr. 4b] varınca sekiz mil mikdârı olup bu taraflarda *Morava'ya* varınca nehr-i Tuna'nın sağ kenârı alçakdır. Ve bu taraflarda katî çok tuğyân-ı miyâh vâki' olur. *Morava* Nehri'nden⁵¹ aşağı taraflara doğru *Kulic*⁵² nâm eski kal'anın ba'zı harâb yerleri hâlâ mevcûddur. Ba'dehu *Ritka* Köyü'nden başlayarak Tuna Nehri'ne doğru bir büyük kaya vardır. *Mlava* Nehri'ne⁵³ kadar mümtedd olur. İşbu iki nehrin arasında *Kostolic* Kal'ası⁵⁴ vâki' olup zikr olunan *Mlava* Nehri'nin aşağıdaki semtinde *Hisevak* etrâfında olan bir büyük dağın üzerinde [vr. 5a] *Beşic* ta'bîr olunur hoşça bir köy vardır. *Rama* ta'bîr olunur eski bir kal'a

⁴⁶ *Timişvar*, günümüzde Romanya'ya bağlı bir şehir olup ülkenin batısındaki Banat bölgesinde yer alır. *Timişvar* şehri için ayrıca bkz. Mihai Maxim, "Timişvar", *DIA*, XLI, 94-95; G. Dávid, "Temeschwâr", X, *EP*, 417.

⁴⁷ Metinde kelimenin yazımında "ç" yerine "c" harfi tercih edilmiştir.

⁴⁸ Metinde önceki kayıttan farklı olarak bu kelime "ç" yerine "c" harfi kullanılmıştır.

⁴⁹ Metindeki coğrafi tarif de dikkate alındığında zikrolunan bu yerleşim yerinin Pančevo'ya 11 km uzaklıktaki Krnjača olması kuvvetle muhtemeldir. Krnjača, günümüzde Belgrad'ın bir mahallesidir ve Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

⁵⁰ Metinde kelimenin kaydında öncekilerden farklı olarak "c" yerine "ç" harfi tercih edilmiştir.

⁵¹ *Morava* nehir grubunun son bölümü olan bu akarsu, günümüzde Büyük *Morava* adıyla anılmaktadır ve Orta *Sırbistan*'daki *Stalaç* Kasabası'ndan itibaren 185 km kat ederek *Semendire*'nin doğusunda Tuna'yla birleşmektedir.

⁵² Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri *Semendire*'ye 11 km kadar uzaklıktaki *Kulic*'tir ve günümüzde *Sırbistan*'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

⁵³ *Mlava* Nehri, *Sırbistan*'ın doğusundaki *Kučaj* dağlarında doğduktan sonra kuzeye doğru bir güzergâh takip ederek sağ tarafından Tuna'yla birleşir ve uzunluğu 158 km civarındadır.

⁵⁴ Metinde bahsi geçen bu kale *Semendire*'ye 49 km kadar uzaklıktaki *Kostolac*'dadır ve günümüzde *Sırbistan* sınırları dâhilindedir. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

mürtefi' bir mahalde olup işbu mahallin eteklerinde kezalik *Rama* nâm bir karye⁵⁵ vardır. Zikr olunan mahalden aşağı tarafa doğru Tuna Nehri'nin sol kenârı pek sarp ve bu tarafda Tuna haylıden hayli ensiz olmağa başlar ve hemân *Zatoye Köyü*'ne⁵⁶ varınca böylece ensizdir. Ba'dehu zikr olunan köyden başlayarak *Gravucka'ya*⁵⁷ varınca eni üç yüz kulaç kadardır. Etrâf[ı] şaranpo kazıklarıyla mahfûz ve müstahkem olan Gravucka karyesinde dîvârları metîn bir kal'a dahi [vr. 5b] vardır. *İpk Nehri*'nin⁵⁸ sağ kenârı Müslümân köy ta'bîr olunur mahalle varınca hayli alçaktır. Tuna Nehri'nin sol kenârı ki Tımışvar tarafıdır. *Kubin*[den] başlayarak *Yenipalanka'ya*⁵⁹ varınca hayli alçak ve bataklık yerleri çoktur. Bu kenârda tuğyân-ı miyâh dahi vâki' olur. *Yenipalanka'dan* yarım mil yukarı tarafda *Dobvic* nâm bir karyecik vardır. *Yenipalanka, Baras*⁶⁰ ve *Neva*⁶¹ ta'bîr olunur iki nehrin arasında vâki' olup zikr olunan karyenin pîşgâhında derûn-ı nehirde⁶² bir küçük ada vardır. İşbu ada üzerinde eski bir küçük kal'anın harâb yerleri görünür. *Neva*⁶³

⁵⁵ Metinde belirtilen bu yerleşim yeri Semendire'ye 59 km kadar uzaklıktaki Ram'dır ve günümüzde Sırbistan sınırları içerisinde kalmaktadır. Tuna Nehri'nin sağ yakasındadır.

⁵⁶ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Semendire'ye 60 km kadar mesafedeki Zatonje'dir ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

⁵⁷ Metinde adı geçen bu yerleşim yerinin Semendire'ye 64 km civarı mesafedeki Veliko Gradište olması kuvvetle muhtemeldir. Tuna Nehri'nin sağ tarafında bulunan Veliko Gradište, günümüzde Sırbistan'a bağlıdır.

⁵⁸ Metinde bahsi geçen bu nehir Pek'dir. Uzunluğu 129 km civarında olan Pek Nehri, Sırbistan'da güneyden kuzeye doğru Homolje, Zvizd ve Braničevo'dan geçerek sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

⁵⁹ Metindeki coğrafi işaret göz önünde bulundurulduğunda zikrolunan bu yerleşim yerinin Pančevo'ya 78 km kadar mesafedeki Stara Palanka olduğu belirtilebilir. Günümüzde Sırbistan'a bağlı bir köy olan Banatska Palanka dâhilinde kalan Stara Palanka, Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

⁶⁰ Metinde bahsi geçen bu nehir Kara'tır. Uzunluğu 110 km olan Kara Nehri, Romanya'nın güney batısındaki Anina dağlarından doğar ve Banatska Palanka önlerinde sol tarafından Tuna'yla birleşir.

⁶¹ Kelime metinde "نو" şeklinde yazılmıştır. Müellif bu kelimeyi muhtemelen hatalı kaydetmiştir. Çünkü metinde zikrolunan coğrafi konumda bulunması gereken nehir Nera'dır. Uzunluğu 143 km kadar olan Nera Nehri, Romanya'nın güney batısındaki Semenik dağlarına yakın bir mahalden doğar ve Banatska Palanka önlerinde sol tarafından Tuna'yla birleşir. Neva Nehri ise Rusya Federasyonu'nda Ladoga Gölü'nden başlayıp 74 km mesafe kat ettikten sonra St. Petersburg'da Finlandiya Körfezi'ne dökülür.

⁶² Metinde kelime "نهردن" şeklinde kaydedilmiştir.

⁶³ Metinde kelime bu defa ise "نو" şeklinde yazılmıştır.

Nehri'nden [vr. 6a] aşağı taraflara doğru çârîyek mil mikdârı mesâfe yerde Tuna kenârı alçak kumsaldır. Tuna'ya doğru giderek sarp ve mürtefi' bir dağ vardır. *Kiselova*⁶⁴ Adası'nda nehr-i Tuna'nın [eni] iki yüz kulaç olup ol havâlîde *Divbi*,⁶⁵ *Belobraska*,⁶⁶ *Suska*,⁶⁷ *Radnof ve Puzšana*⁶⁸ köyleri vardır. *Kostolic ve Rama* arasında *Dobvic* karşusunda *Ostrava* ta'bîr olunur büyük bir cezîre⁶⁹ vâkî' olup cezîrenin tepeleri çokdur. İşbu tepelerden birinin üzerinde kezalik *Ostrava* ta'bîr olunur bir köy vardır. Ve zikr olunan ada gitdikçe alçak ve bataklı [vr. 6b] olur. İşbu ada arasında ve bâ-husûs *Mlava* Nehri pîşgâhında katî çok kazıklar olup ol taraflarda nehr-i Tuna kayıklara göre haylî muhâtaraludur. Ol havâlîde Tımuşvar banatunasının çayırları çok olup işbu çayırlardan gelen rüzgâr sebebiyle nehrin ol taraflarında şedîd ve muhâlif hevâlar eser. Ancak zikr olunan *Ostrava* cezîresinin verâlarında lenkülenür ve böylece def'-i muhâtara olur. Bu taraflarda olan cezîrelerden *İzlava*⁷⁰ cezîreden mâ'adâsı Tımuşvar banatunasına 'â'iddir. *Hevlic*⁷¹ ve *Gravucka*⁷² taraflarında⁷³ Tuna'nın eni üç yüz [vr. 7a] otuz kulaçdır ve kezalik *Posesova*⁷⁴ önünde yalnız üç yüz kulaçdır. *Mezavic*⁷⁵ tarafında Tuna Nehri'nin

⁶⁴ Metinde kelime “كسلوه” şeklinde kaydedilmiştir.

⁶⁵ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Banatska Palanka'ya 47,5 km uzaklıktaki Divici olması kuvvetle muhtemeldir. Divici, günümüzde Romanya'ya bağlıdır ve Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

⁶⁶ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Banatska Palanka'ya 45,5 km mesafedeki Belobreşca'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol yakasındadır.

⁶⁷ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Banatska Palanka'ya 44 km mesafedeki Şuşca'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

⁶⁸ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Banatska Palanka'ya 42 km mesafedeki Pojejena'dır. Günümüzde Romanya'ya bağlı olan Pojejena, Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

⁶⁹ Metinde belirtilen bu adanın günümüzdeki adı Ostrovo'dur. Dubravica ile Ram arasında yer alır ve Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

⁷⁰ Metinde bahsi geçen bu ada Mlava Nehri'nin Tuna'yla birleştiği yerin aşağı tarafında bulunan Zilava'dır. Zilava Adası, Ram'aya 30 km kadar mesafededir ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin tam ortasında konumlanmıştır.

⁷¹ Kelime metinde “هولج” şeklinde yazılmıştır.

⁷² Metinde önceki kayıtlardan farklı olarak bu defa “l” harfi kullanılmamıştır.

⁷³ Metinde kelime “طرفلرندن” şeklinde kaydedilmiştir.

⁷⁴ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri kuvvetle muhtemel Pozezeno'dur. Tuna Nehri'nin sağ kıyısında bulunan Pozezeno, Ram'aya 23 km mesafededir ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır.

⁷⁵ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Pozezeno'nun karşısındaki Mâceşti'dir. Tuna Nehri'nin sol yakasında bulunan Mâceşti, günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

sağ kenârında katı çok selvi ağaçları olup sol kenârında dahi Tuna *ve Moldava* didikleri büyük ada⁷⁶ Tımışvar banatunasının adası olup üzerinde⁷⁷ bir Nemçe karavulhânesi dahi vardır. Bu taraflarda nehrin ortasında Babataşı demekle ma'rûf bir büyük kaya vâki' olup nehrin yukarıki tarafına gidilir iken zikr olunan taşın tarafından gidilmek iktizâ ider. Ol taraflarda kenârların ikisi dahi pek sarpdır. Büyük bir kayanın üzerinde sol [vr. 7b] tarafında dahi *Kolumiki* ta'bir olunur harâb olmuş tabya misillü bir mahall vardır. İşbu mahallin eteklerinde yine *Kolumiki* nâm bir karye vardır. Bu tarafda nehr-i Tuna haylî ensiz olup şöyle ki ancak yüz otuz kulaçdır. İşbu ensizlik *Derince Nehri'nin*, Tuna içinde munsabb olduğu mahalle varınca bir mil kadar mümtedd olup ba'dehu yine enli olmağa başlar. Bu tarafın sol kenârında *Korni Lupkova*⁷⁸ *ve Dolni Lupkova*⁷⁹ nâm iki karye vardır. *İrşova'ya*⁸⁰ varan kimesne sulara vâkıf olan kimesnelere muhtâc olduğundan dâ'imâ zikr olunan *Dolni Lupkova* nâm karyeden dümenci kulaguz tedârik olunagelmışdir. [vr. 8a] İşbu karye karşusunda nehrin kenârında *Dobra*⁸¹ nâm bir karye vâki' olup ehl-i İslâm kulaguz dümenciye muhtâc oldukça bu taraftan alurlar. Sol kenârında *Kaminka* köy olup işbu köyün aşağıki tarafında *Vernaskova*⁸² demekle ma'rûf harâb olmuş ba'zı yerler vardır. Bu tarafda suyun içinde sağ kenârına karîb olan cezîrede bir dalyan dahi vardır. Bu mahalde Tuna suyu sür'at üzere cereyân ider ve suyun dibinde olan taşlar ve kayalar sebebiyle bu tarafın girdâpları pek çokdur, sağ kenârı dahi pek sarpdır. Bu tarafda suyun ortasında *Babul* demekle ma'rûf [vr. 8b] üç 'aded büyük kaya vardır. Sular taşdıkaç kayalar suyun içinde kalur. Kaldı ki sular çekildiği zemân kayalar görünür. Amed şüd iden kayıklar kayaların sağ

⁷⁶ Metinde bahsi geçen bu ada Moldova Veche'dir. Moldova Veche Adası, günümüzde Romanya'nın toprağıdır ve Tuna Nehri'nin sol kıyısındaki Moldova Veche ile Coronini arasında kalmaktadır.

⁷⁷ Bu kelime metinde "اوزرينه" şeklinde yazılmıştır.

⁷⁸ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Banatska Palanka'ya 76,5 km kadar uzaklıktaki Gornea'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

⁷⁹ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Tuna Nehri'nin sol yakasında bulunan Liubcova'dır. Günümüzde Romanya'ya bağlı olan Liubcova, Banatska Palanka'ya 76,5 km civarı mesafededir.

⁸⁰ Banatska Palanka'ya 153 km mesafedeki bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı Orşava'dır ve Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehrinin sol kıyısındadır.

⁸¹ Metinde de zikredildiği üzere Dobra, Liubcova'nın karşısındadır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

⁸² Kelime metinde "ورنسفوه" şeklinde yazılmıştır.

tarafından varmak iktizâ ider. Aşağıki tarafa doğru suyun içinde *Tahtali* dimekle ma'rûf kezalik birkaç kayalar vardır. Bu tarafda Tuna suyu karaya doğru yigirmi kulaç kadar yeri basup ancak sağ tarafı altmış ve yetmiş kulaç kadar olmağla kayıklar bu taraftan⁸³ amed şüid iderler. Ba'dehu sağ kenârında kara tarafı suyun içine⁸⁴ doğru uzayup bu mahalde suların akındısı şiddet üzere olduğundan dâ'imâ hazm [vr. 9a] ve ihtiyât üzere olmak iktizâ ider. İşbu mahallerden sonra Tuna Nehri'nin eni iki ol kadar olup aşağı tarafa doğru *Burc* didikleri ada ile üç 'aded ada dahi Devlet-i 'Aliyye'nindir. Sol tarafda *Zivince*⁸⁵ karyesi vardır; Nemçe karavulları oturur. Zikr olunan karyeden aşağı doğru çâryek mil mesâfede *Trikoli*⁸⁶ dimekle ma'rûf üç eski kule vardır. Bu tarafda *Bersaska* nâm karyeye⁸⁷ varınca suların akındısı pek şedîd olduğundan kayıklar yedek çekdirerek nehrin sol tarafından ya'nî Timuşvar yakasından doğru yukaru tarafa giderler. *Moldava* [vr. 9b] ve *Dobra* nehirleri önünde nehr-i Tuna üç yüz otuz kulaçdır. *Burc* Nehri'nden oldukça aşağı tarafa doğru Tuna içinde üç kaya vardır. Yukaru gidilür iken kayanın biri sağ tarafda ve ikisi dahi sol cânibde kalur. Bu taraflarda suyun akındısı ve girdâpları çokdur. Aşağı doğru gidilür iken kenârların ikisi dahi sarpdır. Sağ kenârda *Kolumina* didikleri köy ve sol kenârda dahi *Tesviçe* dimekle ma'rûf bir karye vardır. İşbu karyenin karşusunda aşağı tarafa gidilür iken *Belvare*⁸⁸ nâm bir su deresi vardır. İşbu dereden sonra kenârların ikisi dahi pek sarpdır. [vr. 10a] Ve bu taraflarda nehr-i Tuna haylî ensizdir; hattâ karşı karşıya olan *Kasan* ve *Kalinka* ta'bîr olunur iki büyük kayalar arasında nehr-i Tuna ancak yüz altmış kulaçdır. *Kasan* Kal'ası'na karîb *İnek* Kal'ası olup suyun kenârında dahi eski bir dîvâr vardır. Sol tarafda vâki' *Dobra* nâm karyeye varınca suyun kenârları kayalardan 'ibâretidir. Bu tarafda suyun köşesinde *Tafa*⁸⁹ dimekle ma'rûf üç 'aded taşlık vardır. Zikr olunan kayaların

⁸³ Metinde kelime "طرفدر" şeklinde kaydedilmiştir.

⁸⁴ Metinde kelime "ایجنده" şeklinde kaydedilmiştir.

⁸⁵ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Liubcova'ya 30 km kadar mesafedeki Svinița'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

⁸⁶ Metinde adı geçen bu yapı, Donji Milonovac'ın karşısında bulunan ve günümüzde Romanya toprakları içerisinde kalan Cetatea Tricule'dir. Tuna Nehri'nin sol kıyısı kenarındadır.

⁸⁷ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Berzasca'dır. Tuna Nehri'nin sol yakasında bulunan Berzasca, Drencova'ya 3 km kadar uzaklıktadır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

⁸⁸ Kelime metinde "بلواره" şeklinde yazılmıştır.

⁸⁹ Kelime metinde "تفا" şeklinde kaydedilmiştir.

ve taşlıkların nihâyetinde Tuna içine cereyân idüp *Mrakolya*⁹⁰ demekle ma' rûf olan dere suyu ile berâber katî çok kumlar [**vr. 10b**] ve taşlar inüp ol tarafın kenârı biraz sığdır. Kara tarafında *Dogradan* köy vardır. Ba'dehu aşağı doğru kenârların ikisi dahi düzdür. *Bezlinçe* Köyü nehrin sol tarafında *ve Kubilova* Köyü sağ kenârında ikisi dahi dağ eteklerindedir. Ba'dehu *Îrşova* vardır ki bin yedi yüz kırk sene-i 'îseviyyesinde Devlet-i 'Aliyye'den zabt olunup bin yedi yüz doksan bir senesinde be-tekrâr Nemçelülere redd-i teslîm olunmuşdur. Zikr olunan *Îrşova* verâsında *Çerne* nâm nehrin⁹¹ kenârlarından birinde *Takur* karyesi ve öbüründe *Şuvanbak* karyesi vardır. Mukaddemâ ol havâlîde olan sınırların [**vr. 11a**] hadd-i fâsılı şaranpo gibi bayağı kazıklar ile işâret olunur idi. *Îrşova*'ya yarım mil mesâfede gereği gibi müstahkem olan *Ada-i Kebîr*⁹² cezîresi vardır. *Ez-zâbit* didikleri kal'a dahi zikr olunan *Îrşova*'dır ve ol tarafda mevcûd bir kayanın üzerinde bir kule ile iki 'aded tabya vâkî' olmağla ensiz olan *Verika* yolu gâyet ile muhâfaza olunur. Aşağı doğru gidilür iken sol cânibde *Alivon*⁹³ ta'bîr olunur bir dağ olup dağın üzerinde Nemçe karavulhânesi vardır. İşbu dağın eteklerinde *Verce* nâm nehir⁹⁴ cereyân ider. Nehr-i mezbûr mukaddemâ eski sınırların hadd-i fâsılı [**vr. 11b**] mesâbesinde idi. Bu tarafda Tuna'nın iki kenârı dahi sarp ve mürtefi'dir. Dağların eteklerinden sağ tarafında *Fladda* ve sol tarafında dahi *Çernec* yoludur. Bu taraflarda nehrin sol tarafından başlayarak bir kenârından öbür kenârına varınca suyun dibi kayalardan 'ibâret olmağa mahall-i mezbûr Teymürkapu⁹⁵ nâmıyla tesmiye olunmuşdur. Bu taraflarda nehrin sol kenârından yüz kulaç mikdârı mesâfe yerde suyun eni otuz kulaç kadar olup

⁹⁰ Kelime metinde "مراقوليا" şeklinde kaydedilmiştir.

⁹¹ Metinde bahsi geçen bu nehir Cerna'dır. Uzunluğu 79 km olan Cerna Nehri, Romanya'daki Godeanu dağlarının güneydoğusunda doğar ve Orşava'da sol tarafından Tuna'yla birleşir.

⁹² Ada-i Kebîr veya diğer adıyla Adakale, Tuna Nehri'nin Transilvanya Alpleri ile Balkan dağları arasında açtığı Demirkapı Geçidi'nin 4 km yukarısında yer almaktaydı ve 160.000 m²'lik bir alana sahipti. Ancak Romanya ve Yugoslavya tarafından 1972 senesinde ortaklaşa inşa edilen barajın suları altında kalmıştır. Osmanlı asırlarında önemli hadiseler ve mücadelelerin yaşandığı Adakale hakkında geniş bilgi için bkz. Besim Darkot, "Adakale", *İA*, I, 124; Coşkun Alptekin, "Adakale", *DİA*, I, 340-341; Aurel Decei, "Ada Kal'e", *EI²*, I, 174-175.

⁹³ Kelime metinde "اليون" şeklinde yazılmıştır.

⁹⁴ Kelime metinde "نهرى" şeklinde kaydedilmiştir.

⁹⁵ Metinde bahsedilen Demirkapı bölgesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Aurel Decei, "Demir-kapı", *İA*, III, 522-526; Saleh Muhammedoğlu Aliev, "Demirkapı", *DİA*, IX, 153-154; Kılıçaslan, *a.g.m.*, 59-76.

kayıkların gidüp gelmesine kifâyet idecek mertebe derinliği dahi vardır. Ancak kayıklar yukarıya doğru çıkar iken dağ tarafına [vr. 12a] ve *Ada-i Kebîr*'e doğru çevrimlü ve böylece gitmeli. Zikr olunan kayalar üzerinde cereyân iden Tuna suyu uzakdan işidilir hayli bir şemâta ider. Suyun sağ kenârıyla küçük bir ada arasında bir dere vardır ki az masraf ile hafr ve tathîr olunmak mümkündür. Zikr olunan dere ednâ bir himmet ile açılır ise ol hâlde kayıklar ol taraftan varup Teymürkapu'dan geçmek muhâtarası bertaraf olur idi. Sağ kenârında *Sib Köyü*⁹⁶ ve sol kenârında dahi *Stoice*⁹⁷ Köyü vardır. Aşağı doğru gider iken suyun içinde beş ada vardır. *Kanlac*⁹⁸ nâm bir köy⁹⁹ vardır. Bu taraflarda [vr. 12b] suyun iki kenârında dahi dağlar alçak olmağa başlarlar. *Cısrak Kladvic*¹⁰⁰ ve *Fethü'l-islâm*¹⁰¹ suyun sağ tarafındadır. *Fethü'l-islâm*'ın dört 'aded tabyası olup dîvârları dahi metîndir. Tuna'nun eni *Îrşova*'da üç yüz elli kulaç ve *Fethü'l-islâm* önünde dört yüz altmış kulaçdır. *Sekele* sol taraftadır. *Kostol*¹⁰² sağ cânibdedir. Bu tarafta suyun ortasında büyük ma'mûr bir cezîre vardır ve bu havâîlerde Tuna'nun iki kenârı dahi dümdüzdür. Sağ tarafında eskiden *Karavnafra* ta'bîr olunur bir kıt'anun harâb yeri kalmışdır. Karşu yakadaki *Çernec*¹⁰³ Tuna içine [vr. 13a] cereyân iden *Tırpolince* suyunun¹⁰⁴ yanındadır. Aşağı tarafa doğru *Simyan Köyü*'ne¹⁰⁵ varınca ba'zı yüksek ve mürtefi' mahaller vardır. Ba'dehu zikr olunan köyden

⁹⁶ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Demirkapı bölgesinin yanındadır ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

⁹⁷ Kelime metinde "ستويجه" şeklinde yazılmıştır.

⁹⁸ Bu kelimenin hemen öncesinde siyah mürekkeple "اك" şeklinde bir ibare bulunmaktadır.

⁹⁹ Kelime metinde "كويو" şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁰⁰ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri büyük bir ihtimalle günümüzde Sırbistan'a bağlı olup Tuna Nehri'nin sağ kıyısında bulunan Kladovo'dur. Kladovo şehrinin merkezi, Fethülislam Kalesi'ne 2 km kadar uzaklıktadır.

¹⁰¹ Kanunî Sultan Süleyman devrinde inşa edilen Fethülislam Kalesi, Tuna Nehri'nin sağ tarafında yer alır ve günümüzde Sırbistan toprakları içerisinde kalır.

¹⁰² Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri günümüzde de aynı adı taşır ve Sırbistan'a bağlıdır. Fethülislam Kalesi'ne 4,5 km mesafededir.

¹⁰³ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Orşova'ya 36 km kadar mesafedeki Cerneți'dir. Tuna Nehri'nin sol kıyısında bulunan Cerneți günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

¹⁰⁴ Kelime metinde "صويك" şeklinde kaydedilmiştir. Metinde belirtilen bu akarsu Topolnița Nehri'dir. Uzunluğu 44 km kadar olan Topolnița Nehri, Romanya'nın güneybatısındaki Mehedinți Platosu'nda doğar ve Drobeta-Turnu Severin'de sol tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁰⁵ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Drobeta-Turnu Severin'e 7 km mesafedeki Şimian'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

Pesteriçe suyuna varınca ol havâli dümdüzdür. Sağ tarafta *Kalen*,¹⁰⁶ *Vriça*,¹⁰⁷ *Vrbica*¹⁰⁸ ve *Takum Korbova*¹⁰⁹ köylerinin vâki' oldukları mahall kezalik yüksek olup ba'dehu *Korbova* Köyü'nden sonra kenâr-ı mezkûr düz olmağa başlar. Bu tarafta suyun *Korbova* ta'bîr olunur büyük bir cezîre vâki' olup tarafeyn kenârında bir dalyan dahi vardır. Sol tarafta olan *Pesteriçe*¹¹⁰ suyundan başlayarak *Batoc* karyesine¹¹¹ varınca Tuna kenârı gâyet [vr. 13b] yüksektir. Sağ kenâra yakın bir küçük cezîre vardır. Karada *Ranka*¹¹² Köyü'dür. Bu köyden *Palanka*'ya¹¹³ varınca sâhil-i nehir yüksektir. *Verluga*¹¹⁴ Köyü dahi *Bunurska* suyuna yakındır. *Drelinçe* Köyü dahi *Kaminka* suyuna karîbdir. *Burdukravnika* Köyü aşağı tarafa doğrudur. *Kaminka* suyu karşusunda iki küçük cezîre vardır. Sol tarafta *Purila* Köyü¹¹⁵ ve ba'dehu mürtefi' bir

¹⁰⁶ Kelime metinde “قلن” şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁰⁷ Metindeki coğrafi tarif göz önüne alındığında adı geçen bu yerleşim yeri kuvvetle muhtemel Mala Vrbica'dır. Sırbistan'a bağlı olan Mala Vrbica, Fethülislam Kalesi'ne 11 km kadar mesafededir ve Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁰⁸ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri muhtemelen Fethülislam Kalesi'ne 11,5 km uzaklıktaki Velika Vrbica'dır. Tuna Nehri'nin sağ tarafında bulunan Velika Vrbica, günümüzde Sırbistan'a bağlıdır.

¹⁰⁹ Metinde bahsi geçen bu yerleşim yeri günümüzde Sırbistan'a bağlı olan Korbovo'dur. Fethülislam Kalesi'ne 21 km mesafede bulunan Korbovo, Tuna Nehri'nin sağ yakasındadır.

¹¹⁰ Metinde önceki kayıttan farklı olarak bu kelime “چ” yerine “ج” harfi kullanılmıştır.

¹¹¹ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri muhtemelen günümüzde Romanya'ya bağlı olan Batoşi'dir. Tuna Nehri'nin sol tarafında bulunan Batoşi, Drobeta-Turnu Severin'e 24 km kadar uzaklıktadır.

¹¹² Kelime metinde “رنقه” şeklinde kaydedilmiştir.

¹¹³ Metindeki coğrafi izahtan hareketle bu askerî yapının günümüzde Sırbistan toprakları içerisinde kalan Stara Brza Palanka olması muhtemeldir. Tuna Nehri'nin sağ tarafında bulunan Stara Brza Palanka, Fethülislam Kalesi'ne 26 km kadar mesafededir.

¹¹⁴ Kelime metinde “ورلوجه” şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁵ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Romanya'ya bağlı olan Burila'dır. Günümüzde büyüğü Burila Mare ve küçüğü de Burila Mică olarak aynı adı taşıyan iki yerleşim yeri vardır. Metinde bunlardan hangisine işaret edildiği hakkında kesin hüküm vermek zordur. Her iki yerleşim yeri de Tuna Nehri'nin sol yakasında bulunmaktadır; Drobeta-Turnu Severin'e Burila Mare 36,5 km ve Burila Mică ise 38,5 km kadar mesafededir.

mahalde *İzvorile* karyesi¹¹⁶ dahi vardır. Bu karyenin pîşgâhında bir dalyan vardır. Sağ tarafda *Palanka*'nın oldukça metîn ve müstahkem birkaç tabyası vardır. Bu cânibden *Kupudista*'ya¹¹⁷ varınca ve yine bu taraftan *Semne*¹¹⁸ suyuna kadar Tuna'ya [vr. 14a] doğru mürtefi' mahaller çokdur. Nehrin sâhiline karîb *Danc*¹¹⁹ Kal'ası'nın harâb yerleri hâlâ mevcûddur. Ba'dehu *Brahova* karyesi¹²⁰ vardır. *Palanka*'dan aşağı tarafa doğru iki küçük ada dahi mevcûd olup biri sağ kenâra ve öbürü sol kenâra yakındır. *Ostrova* demekle ma'rûf cezîre¹²¹ nehrin ortasında olup üzerinde kezalik *Ostrova* ta'bîr olunur bir karye¹²² vardır. *Semne* suyunun Tuna içine akdığı yerde bir kumsal hâsil olur. Karşu sol yakada Tuna sâhili oldukça mürtefi' olup ba'dehu alçak olmağa başladığı yerde bir bataklık hâsil olur. Tuna Nehri, *Çernec* [vr. 14b] karşusunda dört yüz elli kulaç olup *Korbova* Adası'nda dört yüz yigirmi ve *Palanka* ve *Brahova*'da¹²³ tamam dört yüz seksan kulaçdır. *Brahova*'dan aşağı doğru *Radolçe*'ye¹²⁴ varınca Tuna sâhili kumsal ve yüksektir. Belgrad müsâlahasından evvel bu taraftan *Timok* Nehri'ne¹²⁵ varınca bir nezâret var idi. *Timok* suyu dahi Sırb eyâleti ile Belgrad eyâletini tefrîk ider. Sağ kenâr dümdüzdür ancak sol kenârı bataklık çoraktır. İçeri¹²⁶ tarafda mürtefi' bir

¹¹⁶ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Drobeta-Turnu Severin'e 54,5 km mesafedeki İzvoarele'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Metinde de belirtildiği üzere Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

¹¹⁷ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Burila Mare'nin karşısındaki Kupuzițte'dir ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹¹⁸ Kelime metinde "سمنه" şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁹ Kelime metinde "دنچ" şeklinde kaydedilmiştir.

¹²⁰ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Fethülislam Kalesi'ne 59 km kadar uzaklıktaki Prahovo'dur ve günümüzde Sırbistan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹²¹ Metinde zikrolunan bu ada Ostrovu'dur. Tuna Nehri'ni ikiye bölen Ostrovu Adası, Drobeta-Turnu Severin'e 50,5 km mesafededir.

¹²² Metinde adı geçen bu yerleşim yeri bir önceki dipnotta belirtilen Ostrovu Adası üzerinde bulunan Ostrovu Mare'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

¹²³ Metinde önceki kayıttan farklı olarak bu kelime "ب" yerine "پ" harfi kullanılmıştır.

¹²⁴ Metinde coğrafi işaretten hareketle adı geçen bu yerleşim yerinin Tuna Nehri'nin sağ tarafında bulunan Radujevac olması muhtemeldir. Fethülislam Kalesi'ne 66,5 km kadar uzaklıkta olan Radujevac, günümüzde Sırbistan'a bağlıdır.

¹²⁵ Uzunluğu 202 km civarında olan Timok Nehri, Sırbistan'ın doğusundaki Zaječar'da Beli Timok ve Crni Timok'un birleşmesiyle meydana gelir. Tuna Nehri'nin sağ tarafından birleşmeden önceki 15 km'lik kısmı aynı zamanda Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki sınırı oluşturur.

¹²⁶ Metinde bu kelime sehven "ایچره ی" şeklinde yazılmıştır.

mahalde *İzdiril*¹²⁷ ve *Gruya*¹²⁸ vardır. *Gruya*'ya karîb bir küçük suyun akdığı yerde mürtefi' mahaller kara derûnuna girüp *Sdata* karyesine¹²⁹ [vr. 15a] yakın mahalde yine sâhil-i nehre takarrüb etmeğe başlarlar. *Gruya*'dan *Sdata*'ya varınca sol kenâr alçaktır. *Timok* suyunun Tuna içine akdığı mahallin pîşgâhında iki küçük ada olup kara tarafında olan köyler *Rakınça*,¹³⁰ *Vreva*¹³¹ ve *Nova Şelo*¹³² köyleridir. *Nova Şelo*'dan aşağı tarafa doğru Tuna'ya varınca sarp bir kaya vardır. Kayanın verâsında *Flordina*[ya]¹³³ varınca bir yüksek dağ mevcûddur. *Flordin* eskimiş bir kal'acıktır. Önünde iki ada ile bir dalyan vardır. Kayık ile yukarı tarafa gidilür iken *Flordin* yanında[n] geçmelü. Bundan sonra *Besnakuna*,¹³⁴ *Turik*,¹³⁵ *Koseva*¹³⁶ ve *Snatorni*¹³⁷ köyleri vardır. Bu taraftan *Vidin*'e¹³⁸ [vr. 15b] varınca Tuna kenârı düzdür. Sol

¹²⁷ Kelime metinde "ازريل" şeklinde kaydedilmiştir.

¹²⁸ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Drobeta-Turnu Severin'e 51 km mesafedeki Gruia'dır ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol yakasındadır.

¹²⁹ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Drobeta-Turnu Severin'e 73,5 km mesafedeki Cetate'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

¹³⁰ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri muhtemelen günümüzde Bulgaristan'a bağlı olan Rakitnitsa'dır. Fethülislam Kalesi'ne 74,5 km uzaklıkta olan Rakitnitsa, Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹³¹ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Fethülislam Kalesi'ne 82,5 km mesafedeki Vrav'dır ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹³² Metinde işaret edilen bu yerleşim yeri günümüzde Bulgaristan'a bağlı olan Novo Selo'dur. Vidin'e 23 km uzaklıkta olan Novo Selo, Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹³³ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Vidin'e 18 km uzaklıktaki Florentin'dir ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹³⁴ Kelime metinde "بسناقونا" şeklinde kaydedilmiştir.

¹³⁵ Kelime metinde "توريق" şeklinde yazılmıştır.

¹³⁶ Kelime metinde "فوسوه" şeklinde kaydedilmiştir. Ancak kelimenin sonraki kaydında "ف" yerine "ق" harfi tercih edildiğinden yukarıda "Kusva" şeklinde verilmesi uygun görülmüştür. Bu yerleşim yerinin metindeki coğrafi tarif göz önüne alındığında Vidin'e 18,5 km mesafedeki Koshava olması muhtemeldir. Günümüzde Bulgaristan'a bağlı olan Koshava, Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹³⁷ Kelime metinde "سناتورنى" şeklinde yazılmıştır. Metinde bahsi geçen yerleşim yerinin Slanotran olması ihtimal dahilindedir. Slanotran, günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır ve Vidin'e 15,5 km civarında bir mesafededir. Tuna Nehri'nin sağ yakasındadır.

¹³⁸ Vidin, günümüzde Bulgaristan'a bağlı bir şehirdir ve Tuna Nehri'nin sağ kıyısında yer almaktadır. Vidin şehri ve kalesi hakkında bkz. Machiel Kiel, "Vidin", *DIA*, XLIII, 103-106; Svetlana Ivanova, "Widin", *EP*, XI, 205-208; Mahir Aydın, *Vidin Kalesi Tuna Boyu'ndaki İnci*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2015.

kenârda *Sdata* semtinden *Kalafat'a*¹³⁹ varınca katî tepeler vardır. *Sdata* pîşgâhında tûlânî bir ada vardır. Sağ kenârında *Koseva* önünde dahi diğeri bir alçak ada vardır. *Snatorni* pîşgâhında dahi dört ada ile bir dalyan vardır. *Kalafat* önünde olan Ada-i Kebir,¹⁴⁰ Vidin'in öte tarafına doğru mümtedd olur. *Vidin* ise bir şehir-i 'azîm olup sükkân ve ahâlîsi çok ve ma'mûrdur. Kal'ası dahi gereği gibi metîn ve müstahkemdir. Bulgar eyâletinin baş şehridir ve bu tarafa cânib-i devletden muhâfız ta'yîn olunagelmîştir. Vidin üzerinden Tuna içine bir su akar. Aşağı [vr. 16a] tarafda gâyet ile ma'mûr büyük bir varoş vardır. Yukarı çıkan kayıklar bu tarafa gelince yelken ile çıkabilirler. Tuna'nın eni *Radopça* önünde dört yüz altmış kulaç *Flordin* semtinde beş yüz kulaçdır. *Kalafat'dan Kupercan*¹⁴¹ tarafına varınca nehrin sol tarafı alçak olup ekseriyâ suyun içinde kalır. *Vagrgrad* karşısında bir geçid yeri vardır.

Suyun sağ kenârı Vidin'den *Bukvac* Köyü'ne varınca dümdüz olup *Bukovac'dan* aşağı doğru harâb olmuş *bir hân* vardır. Andan sonra *Akçar*¹⁴² havâlîsine varınca yüksek [vr. 16b] yerler ve tepeler eksik değildir. İşbu mürtefi mahaller *Lom* palankasına varınca mümtedd olur. Bu aralıkda *Smurdan*¹⁴³, *Plaviçe* ve *Nebaya*¹⁴⁴ köyleri vardır. *Lom Köy[ü]*¹⁴⁵ yine *Lom* ta'bîr olunur suyun¹⁴⁶ sol tarafındadır. Ve yine zikr olunan tepeler ve yüksek yerler *Lubac* ta'bîr olunur mahalle dek mümtedd olur. *Akçar* ve *Lom* beyninde suyun ortasında on kadar cezîre vardır. *Kupercan* önünde Tuna Nehri dört yüz kırk kulaç *Akçar* pîşgâhında beş yüz *Lom* önünde dört yüz altmış kulaçdır.

¹³⁹ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri günümüzde Romanya'ya bağlı bir şehir olan Calafat'tır. Calafat, Vidin'in karşısında Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

¹⁴⁰ Metinde bahsedilen bu adanın günümüzdeki adı Ostrovul Calafatul'dur ve Romanya'ya bağlıdır. Ostrovul Calafatul Adası, metinde de coğrafi konumu tarif edildiği üzere Calafat şehrinin önündedir.

¹⁴¹ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Calafat'a 7,5 km kadar mesafedeki Ciuperceni Vechi'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

¹⁴² Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Vidin'e 27 km uzaklıktaki Archar'dır ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁴³ Kelime metinde "سموردن" şeklinde yazılmıştır.

¹⁴⁴ Kelime metinde "نبايه" şeklinde yazılmıştır.

¹⁴⁵ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Vidin'e 58,5 km mesafededir ve günümüzde de aynı adı taşımaktadır. Tuna Nehri'nin sağ tarafında bulunan Lom, Bulgaristan'a bağlıdır.

¹⁴⁶ Metinde bahsi geçen bu akarsu Lom Nehri'dir. Uzunluğu 92 km olan Lom Nehri, Bulgaristan-Sırbistan sınırındaki batı Stara Planina dağlarının en yüksek zirvesi Midzhur'dan doğar ve Lom şehri önlerinde sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

*Lubac'dan Zebri*¹⁴⁷ palankasına varınca suyun kenârı dümdüz olup ancak sol tarafı oldukça alçak [vr. 17a] olduğundan ekseriyâ suyun içinde kalur. *Zebri* palankasına karşı sol yakada kum tepeleri pek çoktur. *Zebri* Köyü mürtefi' bir mahalde olup şaranpo kazıklarıyla müstahkem bir tabyası vardır. Köyün aşağı tarafına doğru Tuna içinde cereyân ider yine *Zebri* ta'bîr olunur bir nehir vardır. Bu taraftan dört mil kadar mesâfe yerde yüksek tepeler çoktur. Suyun sağ kenârı *Oğuz* suyuna¹⁴⁸ varınca dümdüz olup bu tarafda *Seydi* suyuna varınca be-tekrâr câbecâ dağlıktır. Ba'dehu *Rahova*¹⁴⁹ şehri olup ki yanında olan bir dağın üzerinde şaranpo bir kal'acık [vr. 17b] vardır. Karşu yakada biraz yukarıca Tımuşvar içinde akup Eflak¹⁵⁰ memleketi derûnundan cereyân iden *Zil Nehri*¹⁵¹ vardır ki Tuna içine iki yerden cereyân ider. İşbu suyun Tuna içine akdığı yerde bir ada vardır. Tuna'nın eni *Lubac*¹⁵² önünde dört yüz otuz kulaç *Zebri* palankasında dört yüz seksan ve *Rahova* pîşgâhında dahi beş yüz elli kulaçdır. Bu taraflarda suyun sol kenârı dümdüz ve *Orta Köyü*'ne varınca bataklık yerleri çoktur. Ancak bu köyün verâsı *Testar Köyü*'ne varınca câbecâ yüksektir. Sağ tarafın yüksek yerleri *Selamovic*¹⁵³ karyesine dek mümtedd olur. Bu havâlîde [vr. 18a] kayalar pek çoktur ve Tuna ortasında mu'attal bir dalyan olup aşağı tarafına doğru bir cezîre vardır ki aşağı gidilir iken işbu cezîre sağ cânibde kalmalı.

¹⁴⁷ Kelime metinde "زبری" şeklinde yazılmıştır.

¹⁴⁸ Metinde adı geçen bu akarsu muhtemelen Oğosta Nehri'dir. Uzunluğu 147 km olan Oğosta Nehri, Sırbistan-Bulgaristan sınırındaki Vrazha Glava zirvesinden doğrar ve sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁴⁹ Rahova, günümüzde Oryahovo adını taşır ve Bulgaristan'a bağlıdır. Lom'a 71,5 km kadar mesafede olan Oryahovo, Tuna Nehri'nin sağ kıyısında yer almaktadır. Rahova hakkında geniş bilgi için bkz. Machiel Kiel, "Rahova", *DİA*, XXXIV, 424-425.

¹⁵⁰ Tuna Nehri ile Karpatlar arasında bulunan Eflak, günümüzde Romanya'nın güney kısmını oluşturur ve 76.581 km²lik bir alanı kapsar. Eflak, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti döneminde özel bir idarî statüyle yönetilmiştir. Eflak hakkında geniş bilgi için bkz. Kemal Karpat, "Eflak", *DİA*, X, 466-469; Aurel Decei, "Eflak", *İA*, IV, 178-189; N. Beldiceanu, "Eflak", *EL*², II, 687-689.

¹⁵¹ Metindeki coğrafi işaret dikkate alındığında zikrolunan bu nehir kuvvetle muhtemel Jiu'dur. Uzunluğu 339 km olan Jiu Nehri, Romanya'nın güneybatısındaki Petroşani şehri civarında iki akarsuyun birleşmesiyle oluşur ve Tuna'ya sol tarafından kavuşur.

¹⁵² Metinde önceki kayıttan farklı olarak bu kelime "ج" yerine "چ" harfi kullanılmıştır.

¹⁵³ Kelime metinde "سلامويج" şeklinde yazılmıştır.

*Selamovic'den Ostrova'ya*¹⁵⁴ varınca suyun sağ kenârı alçaktır. Ancak *Ostrova* pîşgâhında suyun sâhili oldukça mürtefi'dir. *Radan*¹⁵⁵ ve *Başlukulu* bu taraflarda olup *Başlukulu* yanında tepeler ve yüksek mahaller yine alçak olmağa başlar. Başlu Köyü'nden yarım mil aşağı tarafa doğru *Iskar* suyu¹⁵⁶ Tuna içine cereyân ider. Bu tarafta bir ada ile [vr. 18b] bir dalyan dahi vardır. Bu tarafta nehrin sağ kenârı düz ve bir tepe üzerinde *Apa Köyü* vardır. İşbu köyün önünde Tuna suyu dört yüz elli kulaçdır. Karşu sol yakada *Testar Köyü*'nden *Kirkova* havâlisine varınca Tuna kenârı yüksek ve mürtefi' olup *Varda ve İzlaz* işbu mürtefi' mahalde vâki' olmuştur. Bu havâlîde mürtefi' yerler karaya doğru meyl idüp ortasından cereyân iden *Olt* suyunun¹⁵⁷ Tuna içine akduğı yerde *Niğbolu*¹⁵⁸ karşısındaki *Kulle*'dir¹⁵⁹ ki şaranpolar ile müstahkemdir. *Kulle*'ye bir câr mil kalarak *Klamonda*'ya¹⁶⁰ varınca tepe ve yüksek mahaller katî çokdur. [vr. 19a] Aşağı tarafta *Kalicin* nâm yerde suyu Tuna içine cereyân ider zikr olunan *Apa Köyü*'nden *Vido* suyuna¹⁶¹ varınca nehrin sağ kenârı alçaktır. Ancak *Somova Köyü*'ne¹⁶² karîb yine mürtefi' olmağa başlayup *Niğbolu* dahi yüksek bir mahalde vâki' olmuştur. Zikr olunan *Niğbolu* bir şehir-i 'azîm olup kal'ası yüksek bir dağın üzerindedir. Dîvârları metîn ve müstahkem ve büsbütün şehri ihâta ider. Ticâret yatağı

¹⁵⁴ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Lom'a 94 km kadar uzaklıktaki Ostrov'dur ve günümüzde Bulgaristan sınırları içerisindedir. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁵⁵ Kelime metinde "رادن" şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁵⁶ Uzunluğu 368 km olan Iskar Nehri, Koca Balkan dağlarında Rila civarında doğar ve kuzeye doğru bir güzergâh takip ederek sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁵⁷ Uzunluğu 615 km olan Olt Nehri, Romanya'daki Karpat dağlarının doğusunda bulunan Hâşmaşul Mare'den doğar ve güneye doğru inerek sol tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁵⁸ Yıldırım Bayezid devrinde 1395'te Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine giren Niğbolu, günümüzde Bulgaristan'a bağlı tarihî bir şehirdir. Tuna Nehri'nin sağ kıyısında bulunmaktadır. Niğbolu şehri hakkında geniş bilgi için bkz. Machiel Kiel, "Niğbolu", *DIA*, XXXIII, 87-89; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Niğbolu", *İA*, IX, 247-253; A.S. Atiya, "Nikbül", *EP*, VIII, 35-36.

¹⁵⁹ Metinde zikrolunan bu yapı Kulle Kalesi'dir. Niğbolu'nun karşısında ve Tuna Nehri'nin sol tarafında bulunan Kulle Kalesi, Turnu/Holovnik olarak da bilinmektedir ve günümüzde Romanya sınırları içinde kalmaktadır.

¹⁶⁰ Kelime metinde "قلامونده" şeklinde yazılmıştır.

¹⁶¹ Metindeki coğrafi tarif dikkate alındığında bu akarsu kuvvetle muhtemel Vit Nehri'dir. Uzunluğu 188 km kadar olan Vit Nehri, kaynağını Stara Planina dağından alır ve kuzey Bulgaristan'da sağ tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁶² Metinde adı geçen bu yerleşim yeri Niğbolu'ya 12,5 km mesafedeki Somovit'tir ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

olduğundan katî çok büyük kayıklar bu tarafa gelür ve türlü türlü mahsûlât alup Asitâne'ye götürürler. Şehrin içinden bir küçük ırmak akar. *Niğbolu'dan* aşağı tarafa doğru [vr. 19b] vâki' olan bir adaya varınca yüksek yerler ve tepeler yokdur. *Ziştovi*¹⁶³ ise aşağı tarafa doğru *bir dere suyunun* akdığı yerdedir. Şehr-i mezbûr dahi ticâret yatağıdır. Ve esrâ-i mâdâr su alur bir hendeği olup haylî derin olduğundan içine gemi dahi yatmak mümkündür. Bir fenâ kal'ası dahi vardır. Bu taraflarda vâki' olan adalar kamışlıktan 'ibâret olduğundan ol havâlîde odun husûsunda haylî zahmet çekilür. Tuna'nın eni *Niğbolu* önünde dört yüz yigirmi kulaç *ve Ziştovi* pîşgâhında altı yüz elli kulaçdır. *Klamonda'dan Zeminçe*¹⁶⁴ havâlîsine varınca suyun sol kenârı [vr. 20a] ekseriyâ bataklık ve çorak yerlerdir. *Zeminçe*, *Ziştovi* karşusunda olup Eflak tuzu ol tarafda müctemî' olup ba'dehu karadan ve sudan her tarafa neşr olunur. *Zeminçe*[den] *Yergöğü'ye*¹⁶⁵ varınca sol kenâr yine bataklık ve alçaktır. *Zeminçe* yanında tepeler yüksek yerler karaya doğru meyl iderler. Sağ kenârında *Ziştovi'den* aşağı doğru *Bandra* suyu¹⁶⁶ Tuna içine akar. Ba'dehu *Kırbvina Köyü'ne*¹⁶⁷ yakın yerlerde sarp bir dağ vardır. Tuna'ya doğru gidilir iken Tuna kenârına dek mümtedd olur bir kaya üzerinde *Balin*¹⁶⁸ Köyü vardır. Ba'dehu *Dukalika* didikleri mahallin harâb yerleri olup andan sonra [vr. 20b] *Bergos* köyü vardır ve yine küçük bir kaya üzerinde eski bir palanka olup

¹⁶³ 1787'de başlayan Osmanlı-Rusya ve Avusturya savaşı sonunda 4 Ağustos 1791'de Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki barış antlaşmasının da yapıldığı yerleşim yeri olan *Ziştovi*, *Niğbolu'ya* 51,5 km mesafededir ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹⁶⁴ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri *Ziştovi'nin* karşısında bulunan ve günümüzde Romanya'ya bağlı olan *Zimnicea'dır*. Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

¹⁶⁵ Metinde kelime sehven "یرکوی" şeklinde yazılmıştır. Metinde zikrolunan bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı *Giurgiu'dur*. *Giurgiu*, Romanya'ya bağlıdır ve *Bükreş'in* 65 km güneyinde Tuna Nehri'nin sol tarafında yer almaktadır. *Yergöğü* hakkında detaylı bilgi için bkz. Mihai Maxim, "Yergöğü", *DİA*, XLIII, 483-484.

¹⁶⁶ Metinde bahsedilen bu akarsu *Yantra Nehri'dir*. Uzunluğu 285 km olan *Yantra Nehri*, Koca Balkan dağlarındaki *Hadzhi Dimitar* tepesinin kuzeyinden doğar ve Tuna'yla sağ tarafından birleşir.

¹⁶⁷ Metinde adı geçen bu yerleşim yeri *Ziştovi'ye* 22,5 km mesafedeki *Krivina'dır* ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁶⁸ Kelime metinde "بالن" şeklinde kaydedilmiştir.

ba'dehu mahrûsa-i Rusçuk¹⁶⁹ vardır ki haylî ma'mûr ve abâdândır. Rusçuk¹⁷⁰ verâsında Tuna içine cereyân iden dere suyu haylî büyük olduğundan katî çok gemiyi mütehammildir. Karşu yakada Rusçuk'dan oldukça aşağı tarafda Yergöğü şehri olup kal'ası ada üzerindedir. Zıkr olunan *Kırbvina*¹⁷¹ Köyü pîşgâhında Tuna'nın eni dört yüz kulaç ve Rusçuk önünde beş yüz kulaçdır.

Rusçuk havâlîsinde olan yüksek yerler ve tepeler karaya doğru meyl idüp ba'dehu [vr. 21a] suyun içinde iki 'aded cezîre olduğu yerde keزالik Tuna tarafına meyl iderler. Bu tarafda mürtefî bir mahalde *Macin*¹⁷² vardır ki bu taraftan sonra yüksek yerlerin[d]e kara tarafına meyl etmeğe başlar. Ba'dehu *Tuban*¹⁷³ ve *Raha* köyleri vardır. *Rahova*'dan¹⁷⁴ aşağı yarım mil kadar kara[ya] doğru *Karabaya* karyesi olup ba'dehu küçük bir adaya karşu yüksek bir mahalde *Hisarlık* ta'bîr olunur harâb olmuş bir kule vardır. Aşağı doğru gider iken *Karasaya* vardır. Bu taraftan *Tutrankan'a*¹⁷⁵ varınca suyun kenârı alçaktır. *Tutrankan* büyük bir kasabacık olup bu tarafda üç [vr. 21b] 'aded su değîrmeni¹⁷⁶ vardır. Ancak kayıkların amed şüdüne mânî olmazlar. Yergöğü'den *Tolçı*¹⁷⁷ karşısına gelince sol kenar alçak olup bu tarafda bir geçid dahi vardır. *Tutrankan* pîşgâhında Tuna Nehri biraz muhâtaraludur. Zîrâ suyun

¹⁶⁹ Metinde bu kelimenin imlasında "ç" yerine "ج" harfi kullanılmıştır. Zîştovi'ye 83 km kadar uzaklıkta olan Rusçuk, Tuna Nehri'nin sağ kıyısında ve Yergöğü'nün tam karşısındadır. Günümüzde Bulgaristan'a bağlı bir şehirdir. Rusçuk hakkında detaylı bilgi için bkz. F. Babinger-Bekir Sıtkı Baykal, "Rusçuk", *İA*, IX, 784-787; F. Babinger-[B. Lory], "Rusçuk", *EP*, VIII, 633-635; Machiel Kiel, "Rusçuk", *DİA*, XXXV, 246-250.

¹⁷⁰ Metinde kelimenin yazımında "ç" yerine "ج" harfi tercih edilmiştir.

¹⁷¹ Metinde bu kelimedede önceki kayıttan farklı olarak "ج" harfinden sonra "و" kullanılmıştır.

¹⁷² Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Rusçuk'a 315 km uzaklıktaki Mâcin'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁷³ Kelime metinde "طوبان" şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁷⁴ Metinde belirtilen bu yerleşim yeri Rusçuk'a 31 km mesafedeki Ryahovo'dur ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁷⁵ Metinde işaret edilen bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı Turtukaya'dır ve Rusçuk'a 61,5 km mesafededir. Bulgaristan'a bağlıdır ve Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁷⁶ Metinde bu kelimenin kaydında "م" harfinden sonra "و" kullanılmıştır. Ancak sonraki kayıtlarda "و" harfi tercih edilmediğinden kelimenin "değîrmen" şeklinde verilmesi uygun görülmüştür.

¹⁷⁷ Metinde zikrolunan bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı Tulca'dır ve Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sağ yakasında bulunan Tulca, Rusçuk'a 358 km mesafededir. Tulca hakkında bkz. Mihai Maxim, "Tulça", *DİA*, XLI, 360-361.

kenârında kayalar ve taşlar katî çokdur. Bu cânibde Tuna'nın eni üç yüz altmış kulaçdır. *Tutrankan'dan* aşağı doğru ensiz olmağa başlar. Bu sırada *Kuzda Virbova, Kadıköy, Remze*¹⁷⁸ köyleri vardır. Bu tarafda yerler ve tepeler kara tarafına meyl ider. Ba'dehu *Vetrene*¹⁷⁹ Köyü vardır. *Hırsova'dan*¹⁸⁰ başlayarak kayıklar sol kenârdan gitmelidir. [vr. 22a] *Ruşçuk'dan*¹⁸¹ *Silistre'ye*¹⁸² varınca suyun içinde adalar çok olduğundan bu taraflarda kayıklar hazm ve ihtiyât üzere gidüp gelmelidir. *Silistre* ma'mûr ve âbâdân bir kasaba olup kal'ası dahi vardır. Havâlisinde¹⁸³ on üç değirmen olup bu tarafda suyun eni üç yüz kulaçdır. *Yeniköy* havâlisine varınca Tuna kenârı yüksek değildir. Ancak *Rasova'ya*¹⁸⁴ bir mil kalarak yine yüksek yerler ve tepeler görünmeğe başlar. *Rasova'da*¹⁸⁵ Tuna suyu iki yüz altmış kulaçdır. *Boğuz Köyü*¹⁸⁶ havâlisinde Tuna Nehri'ne akar bir su vardır. [vr. 22b] *Rasova'dan Hırsova'ya* varınca Tuna kenârında katî çok mürtefi' mahaller eksik değildir. *Boğuz Köyü'nden* aşağıca yüksek bir mahalde birkaç ev vardır. Aşağı doğru giderken bu sâhilde kayalar pek çokdur. Ba'dehu *Hasan Beğ ve Destar*¹⁸⁷ Köyü vardır ve ba'dehu *Hırsova* şehri haylî büyüktür. Tuna içinden çıkar bir kaya üzerinde bir kal'ası dahi vardır. *Hırsova'dan* aşağı tarafa doğru Rusiyyelü ile olan sonraki muhârebeden kalmış bir hendek vardır. Şehr-i mezbûra yakın dört değirmen mevcûddur. *Ve Rahova'dan* sonra kayıklar sol kenârdan gitmelidir. *Yergöğü'den* bu tarafa gelince işbu sol [vr. 23a] kenârda bir

¹⁷⁸ Kelime metinde "رمزه" şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁷⁹ Metinde bahsi geçen bu yerleşim yeri günümüzde Bulgaristan'a bağlı ve Turtukaya'ya 50 km kadar mesafedeki Vetren olması kuvvetle muhtemeldir. Vetren, Tuna Nehri'nin sağ kıyısındadır.

¹⁸⁰ Metinde adı geçen bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı Hârşova'dır ve Romanya'ya bağlıdır. Tulca'ya 98 km kadar uzaklıkta olan Hârşova, Tuna Nehri'nin sağ tarafındadır.

¹⁸¹ Metinde bu kelimenin imlasında "ج" yerine "چ" harfi kullanılmıştır.

¹⁸² Tuna Nehri'nin sağ kıyısında yer alan Silistre, Rusçuk'a 124 km mesafededir ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Silistre hakkında geniş bilgi için bkz. Machiel Kiel, "Silistre", *DİA*, XXXVII, 202-205.

¹⁸³ Metinde kelime "حواليسندن" şeklinde yazılmıştır.

¹⁸⁴ Tuna Nehri'nin sağ kıyısında bulunan Rasova, Silistre'ye 79,5 km kadar mesafededir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

¹⁸⁵ Metinde kelime "راسوهندن" şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁸⁶ Metinde işaret olunan bu yerleşim yeri Rasova'ya 18,5 km kadar uzaklıktaki Boğazköy'dür ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır.

¹⁸⁷ Kelime metinde "دستار" şeklinde kaydedilmiştir.

ev bile yokdur. Tuna'nın işbu sâhili alçak ve bataklık yerdir ve câbecâ Eflak yakasında birkaç yer vardır.

Eflak yakasında *Groben* nâm karyeye¹⁸⁸ yakın bir yüksek yer vardır ki üzerinde *Lekerşeni* karyesi kâ'indir. İki mil sonra kezalik mürtefi' bir mahalde *Fahkan* Köyü vardır. Yarım mil sonra yine yüksek bir yerde *Dekleşeni* karyesi mevcûddur. Ve bir milden sonra *İbrâ'il*'dir¹⁸⁹ ki büyük bir kasaba ve Eflak memleketinin ve sâ'ir ol havâlinin iskelesi olup Eflak mahsûlâtı ol tarafa nakl ile eksik olmayan gemilere [vr. 23b] tahmül ve Asitâne-i Sa'âdet'e sevk ve tesbîl olunur. İbrâ'il'den yukarıca Tuna suyu birkaç kol olup ancak bu tarafda müctemi' olur ve yine bir koldan akar. Eflak'dan Boğdan'ı¹⁹⁰ tefrîk iden *Siret* suyu¹⁹¹ bir mil aşağı yerde Tuna içine cereyân ider. Kezalik bir mil kadar aşağı doğru *Kalas*'dir¹⁹² ki Boğdan[ın] iskelesi mesâbesinde olup haylî ma'mûr ve âbâdândır. *Kalas'dan* sonra Tuna kenârlarının ikisi dahi alçaktır. Yine bir mil sonra Galiçyan içinden akup Bucak¹⁹³ ile Boğdan'ı tefrîk iden *Brut* suyu¹⁹⁴ Tuna derûnuna¹⁹⁵ cereyân ider. *Brut* Nehri'nin Tuna içine akduğu yerden [vr. 24a] aşağıca *Timarabad* vardır. *Karakirman* sağ kenârda *Kalas*

¹⁸⁸ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Tulca'ya 121 km uzaklıktaki Gropeni'dir ve günümüzde Romanya'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır.

¹⁸⁹ Mâcin'in karşısında ve Tuna Nehri'nin sol kıyısında önemli bir liman şehri olan İbrail'in günümüzdeki adı Brâila'dır ve Romanya'ya bağlıdır. İbrail hakkında detaylı bilgi için bkz. Mihai Maxim, "İbrâ'il", *DİA*, XXI, 363-366; N. Beldiceanu, "Ibrail", *EP*, III, 1004; Şemseddin Sami, "İbrâ'il", *a.g.e.*, I, 585.

¹⁹⁰ Romanya'nın Moldavya bölgesine Osmanlı döneminde Boğdan denilmektedir. Boğdan, II. Mehmed (1444-1446, 1451-1481) döneminde 1455'te Osmanlı Devleti'ne tâbi bir prenslik olmuştur. Boğdan hakkında geniş bilgi için bkz. Aurel Decei, "Boğdan", *İA*, II, 697-705; Halil İnalıcık, "Boğdan", *EP*, I, 1252-1253; Abdülkadir Özcan, "Boğdan", *DİA*, VI, 269-271.

¹⁹¹ Metinde adı geçen bu akarsu Siret Nehri'dir. Ukrayna'da doğup güneye doğru inen Siret Nehri'nin uzunluğu 647 km'dir ve Romanya'ya bağlı Galați'de sol tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁹² Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Brâila'ya 21 km kadar uzaklıktaki Galați'dir ve Tuna Nehri'nin sol kıyısındadır.

¹⁹³ Bucak, Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti döneminde Besarabya'nın (günümüzdeki Moldova) güneyinde yer alan siyâsî ve idarî bir bölgeydi. Bucak hakkında geniş bilgi için bkz. Kemal Karpat, "Bucak", *DİA*, VI, 341-343; Aurel Decei, "Bucak", *İA*, II, 742-747.

¹⁹⁴ Metinde zikrolunan bu akarsu Prut Nehri'dir. Ukrayna'nın batısında doğup güneydoğuya doğru bir güzergâh takip eden Prut Nehri 953 km'dir ve Moldova'ya bağlı Giurgiulești'de sol tarafından Tuna'yla birleşir.

¹⁹⁵ Metinde bu kelimenin "j" harfinin yazıldığı kısımda mürekkep dağılmıştır.

karşusındadır. Aşağı doğru giderken *Sünne* suyu *Kartal* karşusunda dahi Tuna Nehri'ne cereyân ider. *Kartal* tarafında birkaç balıkçı evleri vardır. Ol tarafda balık tuzlarlar. *Sünne* sularından aşağı *İsakçı*¹⁹⁶ var ki haylî ma'mûr ve âbâdândır. Burası dahi gemi yatağı ve geçid yeridir. Bu tarafda suyu iki yüz kırk kulaçdır. *Tolçı'dan* yukarı Tuna suyu iki kol olup biri *İsmail'den*¹⁹⁷ Kili'ye¹⁹⁸ doğru akar. Ancak bu tarafa büyük gemiler gidemez. *Tolçı* yüksek bir mahaldedir. *Tolçı'dan* [vr. 24b] yukarıca Rusyaluların vaktinden kalmuş bir köprü eserleri vardır. Ba'dehu Karadeniz'e varınca Tuna'nın iki kenârı alçaktır. Bu taraflarda *Hızır Ellez*¹⁹⁹ Boğazı²⁰⁰ ta'bir olunur bir boğaz vardır ki kumlu ve sâ'ir boğazlara nisbet ile sığdır. *Sünne*²⁰¹ sol tarafda fenâ bir mahaldir. Yalnız birkaç kahvehânededen 'ibâretidir. *Sünne*'de Tuna'nın eni yüz beş kulaç ve derinliği yalnız dört kulaçdır.

Ketebuhu el-fakîr hâfız Ahmed er-Râşid

Fî 14 Ş sene 1212

م

¹⁹⁶ Metinde adı geçen bu yerleşim yerinin günümüzdeki adı Isaccea'dır. Tulca'ya 36,5 km mesafede olan Isaccea, Tuna Nehri'nin sağ yakasındadır. İsakçı hakkında geniş bilgi için bkz. B. Cvetkova, "Isakča", *El²*, IV, 92; Bogdan Murgescu, "İsakça", *DİA*, XXII, 489-490.

¹⁹⁷ Metinde zikrolunan bu yerleşim yeri Galaşi'ye 96 km mesafedeki İzmail'dir ve günümüzde Ukrayna'ya bağlıdır. Tuna Nehri'nin sol tarafındadır. İsmail hakkında geniş bilgi için bkz. Feridun Emecen, "İsmâil", *DİA*, XXIII, 82-84; Aurel Decei, "İsmail", *İA*, V/2, 1108-1110; T. Menzel-[V. J. Parry], "İsmâ'il", *El²*, IV, 185-186.

¹⁹⁸ Metinde bahsi geçen bu yerleşim yerinin adı Romence'de Chilia şeklinde zikredilmektedir. Kili, günümüzde Ukrayna'ya bağlıdır ve İzmail'e 46 km mesafededir. Tuna Nehri'nin sol kıyasındadır. Kili hakkında detaylı bilgi için bkz. Mihai Maxim, "Kili", *DİA*, XXVI, 1-3.

¹⁹⁹ Metinde kelime sehven "حضر الر" şeklinde kaydedilmiştir.

²⁰⁰ Metinde zikrolunan bu boğaz Hızırilyas (Saint Gheorghe)'tır ve Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü ağızlardan birisidir.

²⁰¹ Metinde zikrolunan bu mahallin günümüzdeki adı Sulina'dır ve Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü ağızlardan bir diğeridir.

“AN EPISTLE (RİSALE) WRITTEN IN THE LATE XVIIITH CENTURY ABOUT THE DANUBE RIVER AND SETTLEMENTS ALONG ITS BANKS (EVALUATION AND transliteration)”

Abstract

The Danube River is formed by the confluence of Brigach and Breg Rivers in the Black Forest (Schwarzwald) region in the south of Germany and pours into the Black Sea from the outlets of Chilia, Saint Gheorghe and Sulina. It is the second longest stream in Europe after the Volga River. The route that the river follows from Karaorman, where it was born, to the Black Sea, where it flows, is divided into three basins: upper, middle and lower. The upper Danube basin stretches from Karaorman to the Devin pass in Bratislava, the capital of Slovakia. The middle Danube basin covers the area between the Devin pass and the Demirkapı region, which forms the border with Serbia and Romania. The lower Danube basin also covers the part between the Demirkapı region and the Black Sea where it is poured. Because of its strategic importance, the Danube River was wanted to be controlled by many states throughout history. The Ottoman Empire's first contact with the river occurred in the late XIVth century. By the middle of the XVIth century, the Ottoman Empire, which established its dominance over most of the middle Danube basin and the entire lower Danube basin, continued its existence in the region for more than three hundred years. In this study, firstly some evaluations were made about the author, content and style of an epistle (risale) about the Danube River and settlements along its banks and then also the original text was transliterated into Latin characters. This epistle, written in the late XVIIIth century, gives information about the physical characteristics of the Danube River, such as its depth, flow, islands on it, and the status of settlements on its shores, along the route it follows in the middle and lower basin to the Black Sea, where it flows in front of the Zemun Castle near Belgrade.

Keywords

Danube River, Black Sea, Hızırilyas, Sulina, Chilia.